

ZA SVOBODO, ZA PRIHODNOST

Vsi na volitve Ilustracija: Ciril Horjak

Ko se volivke in volivci, članice in člani ZZB, odločamo, kateri stranki ali državljski pobudi bomo dali svoj glas, premislimo, kdo spoštuje uporniško zgodovino Slovenije in dejanja Slovencev, ki so v času okupacije z zmagovitim bojem postavili temelje naši državi, in komu so blizu vrednote narodnoosvobodilnega boja, ki so hkrati tudi vrednote Evropske unije, Organizacije združenih narodov in drugih mednarodnih organizacij. Prav tako pogledajmo, katere stranke utemljujejo svoje delovanje na vrednotah protifašizma ter zavračajo laži, podtikanja in druge poskuse diskreditiranja narodnoosvobodilnega boja in Osvobodilne fronte.

Na prihajajočih volitvah se bomo odločali za demokratično, svobodno in socialno Slovenijo, za Evropo in svet, ki naj predstavljata civilizacijo miru, strpnosti, medsebojnega razumevanja in spoštovanja.

Zato je pomemben prav vsak glas, tudi vaš!

AKTUALNO Ob obletnici ustanovitve OF

Podelili listine ZZB in zlate plakete

Na slavnostni razširjeni seji predsedstva ZZB NOB Slovenije, ki je bila posvečena 81. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda in 100. obletnici rojstva Karla Destovnika – Kajuha, so podelili tudi listine in zlate plakete ZZB NOB Slovenije. Slav-

nostni govornik je bil predsednik Zveze Marijan Križman.

Listine ZZB za leto 2022 so prejeli: **EDUARD VEDERNJAK**, rojen leta 1937, predsednik Društva Vranov let in prejemnik zlate plakete leta 2011, **dr. IVAN KRISTAN**, rojen leta 1930, slovenski

ustavni pravnik, politik, profesor, rektor, dolgoletni član delovnih teles Zveze in prejemnik zlate plakete za življenjsko delo 2009 in **JANEZ WINKLER**, rojen leta 1928, partizan, taboriščnik in vse-

NADALJEVANJE NA STRANI 2

Eduard Vedernjak

dr. Ivan Kristan

Janez Winkler

UVODNIK

In naša bo letos pomlad

(Kajuh. V Kajuhovem letu ob 80-letnici OF.)

Matjaž Kmecl

Eden od najčistejših idealistov in najbolj zaslužnih voditeljev našega narodnoosvobodilnega boja, Edvard Kocbek, je bil avtor znamenite programske točke OF o spremembi slovenskega narodnega značaja: iz naroda hlapcev (po Cankarju) naj bi se z uporom proti okupatorju preustvarili v narod gospodarjev. Ve se, kaj se je pozneje s Kocbekom zgodilo. Ni (bila) lepa zgodba, v slovenski zavesti pa je ostal kot izjemno pokončen človek. V trenutkih razočaranja si je o svojem času zapisal, da bo – kot stoletje – zardelo. Od sramu. Vojna je pač bila vojna, revolucija tudi ni bila drugega kakor revolucija, politika ne mara idealistov, oblast se je v trenutkih samonavdušenja (pre)pogosto spozabila nad svojimi ljudmi, toda nič, prav nič ni moglo nikoli zmanjšati velikega, spontanega, množičnega upora Slovencev zase, za svoj obstoj, svojo svobodo v nacističnem letu 1941. Vrednote, na katerih je ta punt temeljil, so bile hkrati vrhunske vrednote evropske civilizacije – ne da bi se velikanska množica »novih« Slovencev tega zavedala – nosili so jih globoko zakopane v sebi. – Ampak te stvari že vemo, kar naprej si jih govorimo, ker si jih v svoji davidovski pičlosti pač moramo (mislim na Davida iz Biblije). Drugega kakor svojega poguma, razuma in samozaupanja nimamo.

Zdaj pa se vprašamo: ali smo se res po kocbekovsko spremenili? Se lahko brez zardevanja pogledamo v ogledalo?

Nekako smo se seveda spremenili. Toda to, kar smo danes, žal vse pogosteje spominja na moralno gnojno jamo in ne na »narod gospodarjev«. Toliko sprenevedanja in medsebojnega sovraštva, hinavščine, surovosti in zmerjanja naša zgodovina bržkone ne pomni. In to za povrh anonimnega, neodgovornega, nepodpisanega, alibičnega, »zastaranega«, zaplotnega; z izgovori »saj me ni bilo zraven!«. Besede se ne izbirajo, saj so »poštene«

in »odkrito« povejo tisto, kar jim narekuje misel in predvsem račun; podpis »poštenjaka« tako tudi ni potreben, z njim so same sitnosti; še toži te lahko kdo. – Ne moreš verjeti, da z aroganco nastavljeni direktor osrednje državne ustanove razglasi člansko odstranjenega predsednika/co stranke za njeno lastnico/ka in s tem utemelji vse beneficije, ki mu/ji dodeli. Pač po logiki, da je stranka njen predsednik, izvoljeni ali odstavljeni. In ga ni niti malo sram. Kot ni bilo nikogar od ne tako maloštevilnih ministrov, da so jim pri glasovanjih v parlamentu izrekli temeljite nezaupnice in jih je »rešila« le postopkovna matematika oziroma so jih »rešili« samo tisti anonimizirani poslanci, ki so se pred odgovornostjo opredeljevanja/glasovanja »rešili« z umikom iz parlamentarne dvorane. Čast pri tem ni štela. Nihče od teh ministrov ni niti pomislil, da so pravzaprav doživeli globoko nezaupnico in da bi morali oditi, če jim je kaj za osebno in politično čast. Pokončnost pač ni valuta. – In podobno v nedogled.

Najhuje pri tem pa je, da se tako uveljavljajo družbena merila in navade za prihodnji čas, za rodove, ki bodo sicer to surovo samopašnost plačevali. Živ krst seveda ne ve, iz česa, ker je uspelo razprodati (»privatizirati«) tudi vse skupno premoženje. – Bodo pa morali.

Seveda bi rad sebi in vsem drugim v tolažbo rekel, da so prav zato zdajšnje volitve toliko bolj važne. Mogoče pa bomo našli prave ljudi, ki jim poštenje in nepodkupljivost ne bosta prazni besedi. Ali ker smo v Kajuhovem letu: Zato bo to leto (le) naše, / in naša bo letos pomlad! Toda pri oblastvenih spremembah v aktualnem času se je izkazalo, da je hlapčevstvo kot preračunljivost v tem našem ljubem in žal nespremenjenem narodu še zmeraj pregloboko zakoreninjeno. Preveč ljudi je med nami, ki jim je skupni blagor malo mar in jim je čast bolj ko ne prodajna roba. Važno je, da lahko postavim šupo tam, kjer je po vseh družbenih pravilih ne bi smel. Važno je prgišče soli za ovce. Če ni drugega, naj gre na prodaj tudi zgodovina z narodnoosvobodilnim bojem in desetstisočimi žrtvami vred. – Dobro, plodove enobejevskega upora si je vsaj do neke mere prisvojila organizacija, ki je tudi Kocbeka izločila iz partizanskega vodstva, toda narodnoosvobodilni boj je bil neskončno več kakor njegovo vodstvo oziroma vladajoči del tega vodstva; bil je spontano vseljudo

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DOBRODELNI KONCERT *Samo en cvet*

V znamenju 100. obletnice Kajuhovega rojstva

Ob letošnji 100. obletnici rojstva partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha se je 9. aprila v organizaciji Ustanove Franca Rozmana - Staneta po več letih izvedla prireditev *Samo en cvet*. S tem dobrodelnim koncertom fundacija zbira sredstva za izvajanje svojega temeljnega poslanstva na področju socialne in humanitarne dejavnosti ter tudi krepitev domoljubja, ohranjanja zgodovinskega spomina, tradicij in vrednot uporništv.

V imenu organizatorja dogodka je zbrane nagovoril predsednik uprave Ustanove Franca Rozmana - Staneta Marijan Križman. Kot gostitelja dogodka sta veliko množico prisotnih pozdravila župan MO Velenje Peter Dermol in predsednica

Koncert je bil izjemno dobro obiskan.

Samo en cvet

*Samo en cvet, en češnjev cvet,
dehteč in bel
odlomi, moja draga!
Ne bom ga za klobuk pripel,
ne bom ga v gumbnico si del,
odlomi ga, odlomi, draga!*

*Jaz bom ljudem poslal ta cvet,
vsakomur, ki na križ pripet
trpi v pomladi tej ...
In glej, ta drobni češnjev cvet
bo v njih izbrisal malodušja sled
in spet razzaril tožni jim pogled.*

*Samo en bel, en češnjev cvet
odlomi, moja draga,
saj veš, kako vsak tak pozdrav
človeku za rešetkami pomaga.*

**Karel Destovnik - Kajuh
(Cikel Ljubezenske)**

z lepim medgeneracijskim sodelovanjem. Na odru se je pred nabito polno velenjsko Rdečo dvorano zvrstilo kar 300 izvajalcev kulturnega programa. Nastopili so Mešani mladinski pevski zbor 1. gimnazije v Celju, Pero Lovšin in Španski borci, mladinski orkester ter otroški in mladinski zbor Glasbene šole Franca Koruna - Koželjskega Velenje, Otroški pevski zbor vrtca Šoštanj, Otroški in mladinski pevski zbor Osnovne šole Karla Destovnika - Kajuha Šoštanj, Pihalni orkester Zarja Šoštanj, Mešani pevski zbor Svoboda Šoštanj in harmonikar Zmago Štih. Program je povezoval Romeo Grebenšek.

Iskreno se zahvaljujemo vsem nastopajočim in snoalcem programa slovesnosti, prav tako vsem, ki so poskrbeli za logistično izvedbo dogodka: Mestni občini Velenje, Zavodu Rdeča dvorana, Festivalu Velenje in Mladinskemu centru Velenje.

**Aljaž Verhovnik,
foto: Ksenija Mikor**

Marijan Križman, slavnostni govornik

Združenja borcev za vrednote NOB Velenje Andreja Katič.

Dobrodelni koncert, katerega scenarij je pripravil Ivo Stropnik, režiral pa ga je Jože Krajnc, je postregel z vsebinsko bogatim in kakovostnim programom, posvečenim tematiki Kajuha in zaznamovanim

Andreja Katič

Nastopajoči so navdušili obiskovalce.

DOGODKI *Slovesnost v Porabju*

Spomin na komandanta Alojza Škerjanca - Mirka

Združeni ZZB Murska Sobota in Lendava sta po dveh letih 19. marca znova v živo pripravili sicer tradicionalno spominsko slovesnost na pokopališču v Monostru v spomin na komandanta Prekmurske čete Alojza Škerjanca - Mirka, ki je 21. marca 1945 padel v Porabju. Grob komandanta Mirka na pokopališču v Monostru je edini grob slovenskega partizana v Porabju in na Madžarskem.

Letošnje spominske slovesnosti se je udeležilo večje število članov obeh združenj. Ob krajšem kulturnem programu sta imela krajša spominska in tudi aktualno obarvana govora predsednik Združenja ZZB Murska Sobota Evgen Emri in Marjan Šiftar, član Predsedstva ZZB Slovenije.

Slovesnosti so se udeležili tudi generalna konzulka Republike Slovenije v Monostru Metka Lajnsček ter predsednica in podpredsednik Zveze Slovencev na Madžarskem, Andrea Kovač in Jože Hirnok.

Na povabilo ZZB NOB Slovenije se je spominske slovesnosti udeležil tudi Vilmoš Hanti, predsednik Madžarske federacije antifasistov in predsednik Mednarodne antifasistične federacije FIR. V svojem nagovoru je izrazil spoštovanje slovenskemu in jugoslovanskemu

partizanskemu gibanju za njun prispevek v boju proti fašizmu in nacizmu in zmagi nad njima v drugi svetovni vojni. Omenil je, da žal na Madžarskem ni bilo resnejšega protifašističnega delovanja med drugo svetovno vojno in tudi da je bila Madžarska ena od okupatorjev Slovenije. Zahvalil se je za vabilo, da je lahko prisoten na spominski slovesnosti, in poudaril velik simbolični pomen, da se je srečal s predstavniki ZZB na grobu slovenskega partizanskega komandanta, ki je pomembna zgodovinska vez sodelovanja med ZZB in Madžarsko federacijo antifasistov. Tudi on se je na kratko dotaknil mednarodnega stanja – vojne v Ukrajini.

V delovnem pogovoru v hotelu Lipa, kjer je tudi sedež Zveze Slovencev na Madžarskem, je beseda tekla o času druge svetovne vojne, madžarski okupaciji, partizanskem gibanju, slovenskih internirancih v Šarvarju in spominskem drevesu v Vrtni spominov in tovarštva, ki ga je zasadil župan občine Šarvar in se ob tem opravičil za gorje, ki so ga madžarski okupatorji povzročili Slovencem. Izmenjava mnenj o vojni v Ukrajini je pokazala veliko soglasje med Hantijem in slovenskimi gostitelji.

Marjan Šiftar

NADALJEVANJE S STRANI 1

In naša bo letos pomlad

dejanje. Takšna je bila tudi poznejša osamosvojitve, in tudi to si pred našimi očmi z vso nesramnostjo prisvaja ena od politikantskih skupin. Ampak povejmo še enkrat: tako narodnoosvobodilni boj kot slovenska osamosvojitve sta bila najčistejše dejanje vsega ljudstva. Brez računov in prisvajanja zaslug. Naši ljudje so ju z velikansko večino in brez računov spočeli in uresničili; zanj so zastavili najdragocenejše, kar imamo – življenja. To ni bilo prazno cingljanje z besedami, kakršno iz dneva v dan poslušamo danes; tudi ni bilo ovčje lizanje soli. Ni bilo množično podkupovanje, bilo je čisto dejanje samoosvobajanja. Ob času so ga imenovali Osvobodilna fronta.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Podelili listine ZZB in zlate plakete

skozi aktiven državljan in član Zveze borcev ter eden od ustanoviteljev kolesarskega maratona Franja.

Odbor za priznanja je na 8. redni seji 30. marca 2022 obravnaval predloge za zlato plaketo. Za predano, aktivno in zelo uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov NOB slovenskega naroda, spoštovanje žrtev in ohranjanje kulturne dediščine NOB ter vključevanje mladih rodov v uresničevanje programskih nalog Zveze so zlate plakete prejeli: Zvone Dragan (Celje), Žarko

Kodermac (Nova Gorica), Borut Lemut (Nova Gorica), Pavel Majerle (Kočevje), Janez Meglič (Žalec), Mestna občina Velenje, Jože Zagmajster (Brežice). Po sklepu predsedstva Zveze sta zlato priznanje prejela ANPI, Vsestravno združenje partizanov Italije, Rim, in Robert Latin (Kočevje) za izjemen prispevek k ureditvi in obnovi objektov Baze 20.

Več o slavnostni seji in podelitvi nagrad v prihodnji številki Svobodne besede.

J.A.

PESEM

Rajhovski oglas 1943

*Prikupni ovitki za knjige,
praktične denarnice za vsak dan,
elegantne mehke damske torbice
za boljše prilike,
namizne svetilke s prosojnimi
senčniki za gospode, ki pozno
v noč berejo napete romane –*

*vse to in še vrsta drugih
odličnih izdelkov iz
najfinjše človeške kože!*

*Za velecenjene dame in gospode
solidno, praktično, poceni –
pri firmi BUCHENWALD!
Po zadnji modi – BUCHENWALD!*

Maca Jogan (1974)

AKTUALNO 17. kongres ANPI

Solidarnost s prebivalci Ukrajine

Državna protifašistična zveza Italije (ANPI) je v kraju Riccione blizu San Marina od 24. do 27. marca imela svoj 17. kongres. Kongresa se je udeležilo več kot 400 delegatov pokrajinskih organizacij in številni gostje, med drugim tudi predsednik FIR Vilmoš Hanti in delegaciji ZZB NOB Slovenije, ki sta jo sestavljala Marijan Križman in Marjan Šiftar, ter hrvaške organizacije SABA (Franjo Habulin in Jovan Vejnović).

Kongres je potekal v velikem štirinadstropnem kongresnem centru. V preddverju osrednje dvorane je bila postavljena razstava plakatov o dogodkih, ki jih je ANPI pripravil v zadnjih letih. Med njimi sta bila plakat o skupni okrogli mizi, ki smo jo organizirali v Gorici februarja letos, in tudi plakat s prireditve o revizionizmu in lažeh o fašizmu, na kate-

na kongresu. Prevladujoči skupni imenovalec velike večine razpravljavcev sta bila dva svežnja: kritična obravnava zgodovine fašizma in revizionizma ter neofašizem v Italiji in tudi širše, v mednarodnem okolju, ter aktualnost in nujnost krepitve protifašizma in povezovanja naprednih demokratičnih sil na protifašistični podlagi. In drugi, vojna na Ukrajini – »Ukrajina je novi Afganistan« – njeni vzroki in ozadja ter posledice, obsodba agresije in Putina, širši mednarodni okvir in neustreznost uporabe enostranskih, črno-belih meril in še posebej poudarjena solidarnost s civilnim prebivalstvom v Ukrajini in begunci. Prebrali so in poslali tudi posebno pismo predsedniku Italije Matarelli.

Za ZZB in Slovenijo pa sta bili še prav posebno pomembni raz-

Delegacija ZZB (tudi delegacija SABA) je bila deležna prav posebne pozornosti. Predsednik Marijan Križman je imel govor v italijanski, v katerem je širše predstavil sodelovanje med organizacijama v zadnjih dveh letih, poudaril pomen tega sodelovanja tudi v širšem okviru in povzel utemeljitev odločitve predsedstva ZZB, da se ANPI podeli zlata plaketa ZZB NOB Slovenije. Vročanje plakete in krajšo, tudi čustveno obarvano zahvalo predsednika Pagliarulo so navzoči v dvorani (okoli 350) pospremili z daljšim aplavzom.

Ob robu kongresa sta delegaciji ZZB in SABA imeli delovni sestanek, na katerem sta si izmenjali aktualne informacije in sprejeli nekaj delovnih sklepov. Predvsem je treba omeniti, da bo delegacija ANPI, ki jo bo vodil predsednik Pagliarulo, predvidoma v drugi polovici aprila obiskala Zagreb, in to bo priložnost za morebitno ponovno srečanje vodstev vseh treh organizacij. Z zadovoljstvom smo ugotovili, da je bila na podlagi dobljenih predlogov partnerjev v roku poslana skupna prijava za razpis EK. Ponovno je bila potrjena skupna pobuda, da bi si še naprej prizadevali za srečanje predsednikov Slovenije, Hrvaške in Italije na Rabu. Soglasno je bila sprejeta pobuda, da bi ANPI predlagali, da bi v Istri skupaj organizirali razpravo, okroglo mizo o fojbah. V ZZB bomo preverili možnosti, da bi Pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta nastopil na letošnji slovesnosti v Kumrovcu, predvidoma 21. maja. Predsednik oziroma predstavnik SABA se bodo 14. maja udeležili proslave na Poljani. ZZB bo na podlagi zadnjih neposrednih stikov povabila predsednika Hantija, da v juniju obišče Slovenijo. Glede sodelovanja in delovanja v Svetovni veteranski federaciji (SVF) sta bili soglasni dve ugotovitvi: nimamo nobenih informacij, kaj se dogaja v SVF, hkrati pa se v delovanju SVF izgublja protifašizem.

Marjan Šiftar

rem so uporabili znano fotografijo o streljanju slovenskih talcev – z jasnim opozorilom, kako se manipulira s to fotografijo.

Uvodni referat na kongresu je imel predsednik Pagliarulo, v njem je predstavil zelo širok nabor perečih mednarodnih (še posebej seveda vojno v Ukrajini) in notranjepolitičnih vprašanj in vse pomembne vidike delovanja ANPI. Posebej velja poudariti, da je namenil posebno poglavje sodelovanju z ZZB in SABA.

Delegaciji ZZB in SABA sta sicer prisostvovali le delu razprave

pravi predstavnikov pokrajinskih organizacij iz Gorice in Trsta, ko so predstavili sodelovanje z ZZB, omenjeni so bili skupna okrogla miza v Gorici v februarju letos, pomen poročila skupne slovensko-italijanske zgodovinske in kulturne komisije, vprašanje fojb in manipulacije z njimi, še posebej pa so bila poudarjena zgodovinska dejstva v zvezi z napadom na Jugoslavijo, fašističnim terorjem (tudi omenjena Gramozna jama in položitev venca delegacije ANPI decembra 2021) in kritika manipulacij v zvezi s tem v Italiji.

DOGODKI Nacistična taborišča in podružnice

77. obletnica osvoboditve

Delegacija ZZB NOB Slovenije se je udeležila spominskih slovesnosti ob 77. obletnici osvoboditve nacističnih koncentracijskih taborišč Buchenwald blizu Weimarsja, Dore, kjer so izdelovali rakete V-2, Nordhausna, kjer so zavez-

niki teden dni pred osvoboditvijo bombardirali vojašnice, v katerih so bili taboriščniki, Erlicha in Ohrdrufa.

V vseh teh taboriščih je bilo več tisoč Jugoslovanov, med njimi veliko Slovencev. Spominske slo-

vesnosti v nekdanjem taborišču Buchenwald se je udeležila tudi namestnica slovenskega veleposlanika v Berlinu, Jelka Travnika. Reportažo bomo objavili v prihodnji številki Svobodne besede.

(Foto: Jani Alič)

KOLUMNA

Martin Premk

Volitve za svobodo

Zgodovina oziroma »polpretekla zgodovina«, kot se rado označuje zgodovinske teme, ki se lahko politično izkoriščajo, letos za čuda ni predmet predvolilnih razprav, soočenj in prerekanj. Vsekakor je pohvalno, da so vse stranke »zazrte v prihodnost«, a zgodovina vendarle ostaja pomembna tema za vsak narod in družbo. Kot je to povedal George Orwell: kdor obvladuje preteklost, obvladuje prihodnost, kdor obvladuje sedanjost, obvladuje preteklost. Kar pomeni, da sedanjost in s tem preteklost vedno obvladujejo tisti na oblasti oziroma tisti z močjo.

Zato pred volitvami ne smemo pozabiti, kako se je trenutna oblast v času svojega vladanja lotevala naše zgodovine z nestrpnostjo, lažmi, poniževanjem, žalitvami in širjenjem sovraštva. Pijani od moči in oblasti so čisto pozabili celo na dolgo časa nedotakljivo »spravo«, ki se je že davno dokončno sprevrgla v orodje za spreobračanje zgodovine. Da tudi »sprava« za trenutno oblast ne obstaja več, je vlada jasno in glasno pokazala ob prazniku vseh mrtvih, ko je zavestno ponižala in užalila vse žrtve fašizma in padle za svobodo ter spominski venec položila samo pod spomenik domobrancem. Edinole pripadniki organizacije SS, na povojnem vojaškem sodišču v Nürnbergu spoznani za zločinsko organizacijo, so izmed vseh umrlih med drugo svetovno vojno za to vlado vredni spomina. Polaganje venca domobrancem je bilo samo vrh ledene gore početja te vlade: odstranjevanje partizanskih spomenikov, poskusov ukinitve praznika dneva upora, onemogočanja dela borčevskim združenjem, blatenja narodnoosvobodilnega boja, širjenja laži o partizanih in še marsičesa drugega. Če so bo to nadaljevalo še štiri leta, bodo vsi partizanski spomeniki odstranjeni (izjava na javni televiziji), vse partizanske knjige bodo očitno sežgane, vse ulice preimenovane, naš spomin izbrisan. Postalni bomo nepismeni in brezpravni sužnji na svoji zemlji, tako kot so to med drugo svetovno vojno hoteli fašisti in nacisti, katerim so domobranci tako zvesto služili.

A med drugo svetovno vojno se Slovenci nismo samo skupaj uprli nasilnemu okupatorju, med bojem za svobodo smo tudi sami izbirali

svojo oblast in gradili svojo državo. Pod vodstvom Osvobodilne fronte so se na osvobojenih ozemljih volili narodnoosvobodilni odbori, ki so ljudem predstavljali pravo oblast, temelječo na partizanskih oziroma občečloveških plemenitih vrednotah: svobodi, poštenju, tovarištvu, enakopravnosti, sodelovanju, dostojanstvu. Prizadevanja za boljšo prihodnost so naši partizani in partizanke okronali z zborom ljudskih odposlancev v Kočevju in Črnomlju ter slovensko vlado v Ajdovščini. Očitno bodo tako, kot so bile

Prizadevanja za boljšo prihodnost so naši partizani in partizanke okronali z zborom ljudskih odposlancev v Kočevju in Črnomlju ter slovensko vlado v Ajdovščini.

partizanske volitve boj za svobodo in boljšo prihodnost, tudi te volitve odločilne za našo svobodo in lepšo prihodnost. Na teh volitvah se bo odločalo, da ne želimo še naprej živeti v sovraštvu, lažeh, ponižanju, zatiranju in izključevanju, ki smo ga bili deležni zadnji dve leti. Odločalo se bo, da želimo

živeti v pravični in demokratični družbi, kjer lahko vsi v miru delajo in ustvarjajo. Odločali bomo, da ne želimo živeti v sovraštvu in strahu, ker oblast namenoma povzroča razkol in nasprotja med ljudmi, za to pa zlorablja tudi zgodovino druge svetovne vojne in celo osebne tragedije ljudi. Zato moramo zdaj vsi skupaj množično na volitve in odločno reči ne trenutni oblasti, tako kot so se naši partizani in partizanke, možje in žene, fantje in dekleta med narodnoosvobodilnim bojem množično skupaj uprli okupatorju, si skupaj izborili svobodo in zgradili novo oblast. Voliti moramo vse tiste, ki podpirajo zgodovino partizanskega boja in s tem tudi partizanske vrednote, ki so temelj za svobodno in enakopravno družbo. Vsak naj odda svoj glas tistemu, ki mu najbolj zaupa, da bo spoštoval partizanske vrednote. Sam bom na teh volitvah prvič v življenju izkoristil ne samo pravico do glasovanja, ampak tudi pravico do kandidiranja na volitvah. Kandidaturo za poslanca državnega zbora mi je ponudilo Gibanje Svoboda dr. Roberta Goloba in ponudbo sem sprejel. Predvsem zato, ker menim, da mora prav zdaj vsakdo od nas storiti vse, da nas v prihodnosti čakajo svoboda, enakopravnost, sodelovanje in tovarištvo, ne pa laži in sovraštvo ter uničevanje države in družbe. Vsak od nas, ki želi dobro vsem ljudem in prihodnjim rodovom, naj prispeva svoj glas na volitvah.

ZLOČINI OKUPATORJEV Koroška leta 1945

»Janja ranjena, gestapovci so jo sežgali«

Leto 1945, zadnji dnevi januarja. Tiste dni je koroško pokrajino tostran in onstran Drave prekrivala debela snežna odeja in nič ni kazalo, da se bo nebo razvedrilo. Kljub težkim korakom po zasneženih gorskih poteh so se tistega zimskega večera na javki pri Rašešnikovi bajti pri Dragonarju na Zelen Bregu nad Ravnami na Koroškem počasi in previdno zbirali aktivisti in kurirji okraja Dravograd in Prevalje. Zbrani so čakali sekretarja okrajnega komiteja Ernesta Plešnika - Nestija in ta se jim je v spremstvu kurirja kmalu pridružil.

Med aktivisti in kurirji sta bila tudi 19-letni Mitja Šipek iz Šentanela in 17-letna črnolasa partizanka Janja, doma pri Gomilskem v Savinjski dolini. Ni moglo biti očem skrito, da se med njima plete tiha ljubezen.

Sekretar Nesti je zbranim govoril

Partizanka Janja (1925-1945)

Medvedovo hišo, kjer naj bi z njo vred zgorela. Srečno naključje je hotelo, da se to ni zgodilo.

Žalostnega jutra so zbrani sosede, pretreseni ob pogledu na pobite, molče skopali grobišče ob cerkvi Sv. Ožbolta tik ob domačiji Medvedovih in vanj položili v prte zavita trupla pobitih partizanov. Ob nje so položili steklenice s podatki o pokopanih.

Naslednje jutro se je Medvedov sin Franc vračal od Hajnžeja domov. V bližini doma je zaslišal klice na pomoč. Našel je ranjeno Janjo, ki je čas od bega do jutra preležala skrita v snegu. Pomagal ji je do bližnjega sosedu Lubasa, kjer so jo oskrbeli in nato pospremili v skrivališče oziroma oskrbovalni bunker pri Vulniku. Izdajalska roka tudi tu ni mirovala. Močna patrolja gestapa in policije je obkolila Janjino

Cerkvica Sv. Ožbolta, ob njej je bil skupni grob padlih pri Medvedu.

zavetje, in ko je ranjenka spoznala, da ji ni rešitve, se je s pištolo rešila maščevalnih krempljev okupatorja.

Nekega februarskega dne je kurir Franci nad Črnečami Mitju Šipku predal oguljen listek, na katerem je pisalo: Janja ranjena, gestapovci so jo sežgali z bunkerjem vred.

Vlado Mrzel

Za koga

*Za koga smo se lačni in bosi
preganjali po gozdovih,
za koga smo s tablamami okrog vratu
stali pred sovražnimi puškami,
za koga umirali v silovitih juriših,
prezebali v snežnih zemetih,
nosili mrtve sodruge iz barak,
da so z njimi kurili peči krematorijev?
Za koga so iz teles padlih partizank
izrezovali mrtve novorojence,
iz slovenskih vasi izganjali naše ljudi,
nam kradli otroke?
Za koga, vas vprašam?*

*Vi pa vztrajno trdite,
da bi moralo biti vse po starem;
da bi viničarji še naprej garali po tujih
vinogradih,
da bi najemniki obdelovali tujo zemljo
in delavci polnili mošnjičke izkoriščevalcem!
Ne bi se smeli postaviti zase,
za boljše življenje nas in naših otrok,
še bolj bi morali upogibati hrbte
in verjeti samo v resnico križa in žegnane
vode!*

*To je glavna zamera, kajne, draga gospoda,
povejte to na glas, če si upate!*

Jože Sevljak

most na Mislinji spopasti z zasneženo strmino, ki je omogočila pritaženo bližanje Medvedovi domačiji v Otiškem Vrhu. Jože si je vzel še toliko časa, da je med potjo obiskal svoje dekle nedaleč stran od smeri hoje proti Medvedu.

Domačija Medved je skupino partizanov kot vselej prijazno sprejela in gospodinja je poskrbela za dobro počutje poznih obiskovalcev. Po dogovoru z vodjem skupine je Franc Medved sina Franca poslal na javko k Hanžuju nedaleč od Medvedovih s sporočilom, da bo skupina aktivistov zaradi vremena ostala na domačiji.

Medtem ko se je skupina partizanov aktivistov nameščala na tej domačiji, se je patrolja gestapa in policije iz Dravograda, bilo jih je 30, napotila proti Otiškemu Vrhu. Vodil jih je dezertar Anton Roger, ki je vedel za partizanske javke na tem območju. Ker pri Hanžuju niso opazili nič sumljivega, jih je Roger vo-

Po opravljenem krvavem plesu je sovražnikova odprava slekla padle partizane in gola trupla prenesla v Medvedovo hišo, kjer naj bi z njo vred zgorela. Srečno naključje je hotelo, da se to ni zgodilo.

dil dalje proti Medvedu. Sovražnik, odet v bela maskirna ogrinjala, se je previdno približal domačiji in jo obkolil. Zadnji trenutek je premikanje sovražnika opazila gospodinja in nanje opozorila partizane, vendar je bilo prepozno. V tistem trenutku je skozi okno priletela ročna granata. Pred tem so partizani skočili skozi okna, vendar so jih ob tem pokosili rafali gestapovcev in policistov. Pobiti so bili vsi razen Alojza Širnika, ki so ga ujeli in odvedli v gestapovske zapore v Dravograd, in Janje, ki se ji je ranjeni uspešno skriti v snegu v globači pod hišo. Po opravljenem krvavem plesu je sovražnikova odprava slekla padle partizane in gola trupla prenesla v

Medvedova domačija pod partizanskim Pohorjem

o dosežkih bojev partizanskih enot tudi na Koroškem in poudaril nujnost, da je s tem seznanjeno tudi prebivalstvo čez Dravo, ki naj bi se po možnostih vključilo v osvobodilni boj. Zato je bila med aktivisti izbrana skupina, ki naj bi s to nalogo prešla na severno stran Drave. To skupino so sestavljali aktivisti Štefan Goršak - Čaki iz Turiške vasi, Peter Račnik iz Pameč, partizan Jože Čas - Miloš iz Šentjanža pri Dravogradu, Pavel Merhar iz Dolenje vasi pri Ribnici na Dolenjskem, Alojz Širnik iz Otiškega Vrha in mladinska aktivistka Stanislava Orožim - Janja od Sv. Matevža pri Gomilskem.

Na območju Mežiške doline in Dravograda je v letih 1944 in 1945 deloval Koroški odred in v njegovem sestavu trije bataljoni. V okviru dogodkov, ki so opisani v tej zgodbi, je posebej treba omeniti drugi bataljon in v njegovi sestavi minersko četo. Dva člana te čete, neki Joco in pa Anton Roger, po domače Golobov iz Otiškega Vrha, ki pa sta se s svojimi dejanji izneverila partizanski prisegi, ko ju je zajela policijska patrolja, sta postala sodelavca gestapa: Roger gestapa v Dravogradu, Joco pa v Mariboru.

Skupina aktivistov je zadnjega dne januarja 1945 zagazila v globok sneg in se napotila proti Otiškemu Vrhu na določeno javko. Sneg se je udiral do kolen in gosto sneženje je zastiralo poglede na pobočja Selovca in onkraj ceste so se bolj v obriših kazali obrisi Sv. Petra na levi in Sv. Ane na desni strani. Utrujenost premočene skupine aktivistov se je porazgubila, ko je bilo treba neopazno, z vso previdnostjo prečkati cesto pri Bukovski vasi in se čez

V METEŽU ZGODOVINE Trnjarski gozd

80. obletnica zbora aktivistov OF

Narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju se je razvijalo v posebnih razmerah in pod vplivom objektivnih okoliščin. To so zemljepisne značilnosti pokrajine, narodnostna sestava prebivalstva, prisotnost madžarske in nemške manjšine, ovirana vzpostavitev kurirskih vezi z vodstvom narodnoosvobodilnega gibanja Slovenije. Oteženo je bilo tudi sodelovanje z narodnoosvobodilnim gibanjem v Medžimurju.

Kljub opisanim okoliščinam se je gibanje v Prekmurju začelo leta 1941, na njegovem čelu je bil Štefan Kovač. Gibanje se je oblikovalo v akcijsko politično organizacijo z bojnimi skupinami, kakor je svetoval pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo iz Maribora. Vključenih je bilo okrog 200 sodelavcev, ki so bili organizirani v 30 bojnih skupin.

V začetku julija leta 1941 je okupatorju uspelo vdreti v organizacijo v Prekmurju. Aretiranih je bilo nekaj aktivistov, ko so risali bojna znamenja. Do aretacij je prišlo tudi v Medžimurju in posledično do izdaje partijske organizacije v Prekmurju. Sledil je val aretacij, v katerih so bili zajeti pomembni komunisti in Kovačevi sodelavci. Kljub naglemu vojaškemu sodišču za Prekmurje, ki so ga v Murski Soboti ustanovili Madžari, so to pokrajino zajele sabotažne akcije, vrstili so se številni sestanki aktivistov in trošenje letakov »Prekmurski Slovenci«, »Slovenski delavci, kmetje, inteligenca in komunisti«, »Živela svobodna in zedinjena Slovenija«.

Letaki so pozivali k sabotazam in oboroženemu uporu. Novi mejnik v razvoju je bil zbor aktivistov OF 30. avgusta 1941 v zarasli gramoznici med Trnjem in Odranci. Zbora se je udeležilo približno 30 aktivistov, večinoma vodje trojk in peterk. Kraj dogodka je zaznamovan s spominskim obeležjem, na katerem je napis: »V gozdiču, današnji gramoznici, med Odranci in Trnjem 30. avgusta 1941 bil organiziran zbor aktivistov in simpatizerjev OF za Prekmurje.« To je bila prva večja manifestacija organiziranih sil v boju proti okupatorju in spodbuda za nove akcije. Pomen zboru aktivistov so dali sprejeti sklepi: da je treba nadaljevati delovanje in preiti k oboroženim akcijam. Imenovan je bil okrožni narodnoosvobodilni odbor OF za Prekmurje. V odboru so bili Štefan Kovač - Marko, Miško Kranjec, Evgen Kardoš, Vinko Megla, Martin Žalik, Štefan Žalik Štefan Horvat - Glavačov. Vzpostavljeno je bilo ožje vojaško vodstvo - akcijski odbor, v katerem so bili Štefan Kovač, Martin Žalik, Štefan Horvat. NOG v Prekmurju je tako dobil politično in vojaško vodstvo. V smislu navodil pokrajinskega komiteja Maribor je bilo sprejeto stališče do katoliške cerkve. Vodstvo NOG se je odločilo pritegniti tudi katoliško duhovščino. Pogoji za sodelovanje so bili, da bi duhovniki pomagali vsem, ki bi se zatekli k njim, in bi pri ljudeh ustvarjali ugodno razpoloženje za OF. Z duhovniki sta navezala stike Miško Kranjec in Štefan Kovač, ki je poudaril, da svetovni nazor ne bi smel biti ovira za delo v OF, ko gre za osvoboditev izpod okupatorja. S Kovačem se je dekan Ivan Jerič

strinjal. Madžari so zaostrili odnos do duhovščine, nekatere duhovnike so celo zaprli in jim sodili. Duhovščina se je uspešno upirala pritisku za rabo madžarščine v cerkvi. Zadržanost katoliške duhovščine je odločilno vplivala, da v Prekmurju ni prišlo do ustanovitve bele garde in medsebojnega obračunavanja. Delovanje NOG se je po tem sestanku povečalo, prav tako število sabotažnih akcij. Letake so razmnoževali Štefan Horvat, Martin Hanc, Martin Žalik, Ignac Cvetko in Ferdo Godina pri Hancovih v Trnju. Na zadružnem domu v Trnju je v spomin na sodelavce Štefana Kovača pri razmnoževanju letakov vgrajena spominska plošča.

Tudi okupator ni miroval. V načrtu je imel zajeti vse voditelje upora. Prekmurje in Medžimurje so preplavili madžarski detektivi in s pomočjo domačih izdajalcev, ova-duhov in vaških županov zvedeli za številna imena.

Zbor aktivistov in privrženecv Osvobodilne fronte v Prekmurju je v zgodovini te pokrajine pomembno poglavje v boju za ohranitev slovenstva in uresničevanje sanj ob združitvi Prekmurja z matičnim narodom. Brez odločilnega boja za osvoboditev izpod okupatorja, ki je imel cilj uničiti slovenski narod, ne bi bilo mogoče uresničevati ciljev združene Slovenije. Upravičeno lahko postavimo omenjene dogodke ob bok vsem drugim, ki so utirali pot do samostojne države Slovenije.

Štefan Ftičar

PESMI

Žrtev

*Čez polja zavijajo mrzli vetrovi,
šume in buče kot hudobni duhovi,
tužno novico naznanjajo v svet,
da borec slovenski v srce je zadet.*

*Kri pordecila je snežno odejo.
Branil svobodne zemlje je mejo,
zadnjo podaril svojo je kri.
V rokah še bombo trdno drži.*

Jakob Lavriša, maj 1944

Pismo

*Po gorah goreli so kresovi,
po dolinah goreli so domovi,
pred sto leti bilo je to.*

*A danes gore slovenski domovi,
in danes trpe slovenski sinovi,
slovenski sinovi maščujejo kri.*

*Oče, če nekega dne pismo sledi:
za svobodo je padel tvoj sin,
vzravnaj se, zgrabi meč,
maščuj ga ti.*

Ivan Šeme - Vitez, oktober 1943

■ ZB NOB SLOVENIJE *Kajuhovo leto 2022 (4)*

Kajuhovo poslednje pismo (odlomek)

Pismo je Silvi Ponikvar napisal v zaporu avgusta 1943, tik pred odhodom v partizane. Objavljeno je v knjigi KAJUH Dopisovanja iz zbirke KAJUH 100.

»Draga moja ljubčica,

rad bi Ti napisal pismo, kakršnega Ti nisem še nikdar napisal. Pismo, nežno kakor češnjev cvet, preprosto kakor smeh najinega še nerojenega otročička, tolažilno kot pesem, pesem velikih zvonov, oznanjujočih vstajenje. Vem, ljubčica moja zlata, kako zelo si potrebna besede, ki bi bila bodrilna kakor stisk tovariške roke. In to pismo, čeprav ni še zadnje, bo tako. Draga, dvigni glavo, ne joči, danes sem bolj kot kdaj koli prepričan, da je korak, ki ga bom storil, edino pravilen. Ne samo pravilen, najnujnejši. Nihče me ni silit

v to! Toda vseeno; gre tudi za najino srečo. Bodi mirna, ko bi Ti lahko vse napisal, bi bila gotovo čisto brez skrbi. Obljubili so mi, da bom v službi ljubljencek, oproščen vseh običajnih službenih dolžnosti. Ali se boš vsaj malo potolažila, če ti povem, da bom vsak dan skupaj z gospodom dramaturgom in takimi? Torej, kar se tiče mojega zdravja: pri dobrih ljudeh. Saj me razumeš! Oprosti pa mi, da sem kar butnil vate s tistim sporočilom. Toda to ni bila moja krivda, prišlo je vse tako nanagroma in prilike so tako zelo primerne. Verjemi, ljubčica zlata, da se ne bi tako odločil, de ne bi imel dovolj vzrokov za to. Saj veš, da je meni položaj jasnejši kot komu drugemu. Vse to moraš občutiti kot veliko veselje, in ne kot brezmejno žalost. Meni bo dosti lepše in boljše kot do zdaj. Prav zato, ker te tako zelo ljubim, sem se odločil in Tebi ne sme biti zaradi tega hudo, kajti v primeru,

da tega ne bi storil, bi si gotovo očitala, da me je zadržala tvoja žalost. Saj Te nočem strašiti, toda tisti, ki Ti je govoril o stvareh, ki se bodo verjetno še dogodile v tej ljub. kletki, je imel najbrže prav. Pomisli, kako bi bilo, de bi bil tvoj Fantek ob takih stvareh v tej kletki. Ne veruješ, praviš, da bo vse tako lahko, kot ti pišem. Bo, Ljubčica, še mnogo lažje bo! Pa ne misli, da Te s tem hočem le potolažiti. Še zdaleka ne, globoko sem prepričan o vsem in tudi popolnoma iskren. Kako pa mi je pri duši, Ti najlaže povem s tistimi mojimi verzmi: Z menoj, deklè, si žalost vso nosila / ah, kdo bo nosil žalost zdaj. / Še dosti, dosti bi povedal, / a vse besede v prsih mro / samo še to, da rad pogledal / poslednjič v Tvoje bi oko. In pogledal Ti bom, toda bodi prepričana, da ne poslednjič. Jaz niti ne pomislim na kaj takega. Edino, de mi pade kaka angleška kišta na glavo ...

KOLUMNA

Jože Poglajen

Naj živi 8. marec

Čeprav smo tik pred volitvami, je precej nevhvaležno delo napovedovati, katera od nastopajočih strank bo zbrala največ glasov in – kar je veliko bolj pomembno – kdo nam bo vladal v naslednjih štirih letih. V boju, bolj rečeno dvoboju za naslov relativne zmagovalke teh volitev sta samo dve stranki: Janšev SDS, ki lahko računa na svojo stabilno in disciplinirano armado približno 250.000 volivcev, kar mu ob 50-odstotni volilni udeležbi prinese 29 odstotkov, ob višji, denimo 70-odstotni udeležbi pa 21 odstotkov. Nasprotno velja za Gibanje Svoboda (GS): čim večja bo udeležba, tem več možnosti ima za zmago. Očitno je torej, da utegne zgodbo o relativnem zmagovalcu volitev spisati volilna udeležba. Ta se po napovedih javnomnenjskih raziskav giblje okrog 60 odstotkov oziroma kakšen odstotek več. Če bo ta napoved držala, je v rahli prednosti GS na čelu z Robertom Golobom. Zato ni nič čudnega, če pogojno rečeno leva stran vzklika »Naj živi Zavod 8. marec«, desničarji pa vanj sprožajo roje strupenih puščic.

A kot rečeno, biti relativni zmagovalec volitev ne pomeni ravno veliko. Je prej slaba tolažba, če takšna zmaga ne prinese tudi prevzema oblasti. Povedano drugače, biti relativni zmagovalec volitev nekaj šteje le v primeru, če zbereš blizu polovice vseh glasov. 50 + so Janševe mokre sanje že več kot deset let. Takšno absolutno večino že desetletje dosegata njegov podpornik Viktor Orban na Madžarskem. Orban spretno izrablja madžarski nacionalizem, ki temelji na stoletni zgodovini državnosti, poleg tega pa so dodatno gorivo nacionalizma krivice, ki so jih Madžari doživljali zaradi maščevalnega risanja njenih meja po obeh svetovnih vojnah, ko je bilo od matične države ločenih na milijone Madžarov.

Take pol-pol politične delitve, kot je na Madžarskem, pri nas (še) ni, čeprav janševiki uporabljajo enake metode zlorabe oblasti kakor Orban, ali v Srbiji Vučić, ali v Rusiji Putin. Pri nas je politični prostor veliko bolj razdrobljen, dodatno ga drobi še proporcionalni volilni sistem, ki omogoča, da se čez 4-odstotni parlamentarni prag prebije tudi niz majhnih strank. Kar samo po sebi ni nič narobe, če se ne bi dogajalo, da prav te stranke odločilno vplivajo na to, kdo bo na oblasti in kdo v opoziciji. Zadnji tak najbolj drastični primer so bili poslanci SMC, Desusa, Jelinčičevih nacionalistov ter poslanca italijanske in madžarske manjšine, ki so tako rekoč uzakonili politično korupcijo. Omogočili so,

da po odstopu Šarčeve vlade nismo odšli na predčasne volitve, ampak se je z njihovimi glasovi na oblast povzpela Janša, čeprav je njegova poslanska četa v parlamentu štela le 26 poslancev. Nekaj podobnega se lahko zgodi tudi po teh volitvah.

Če vzamemo sredino med napovedmi anket, bodo v parlament poleg zanesljivih SDS, GS, SD in Levice prišli še na eni strani NSi in verjetno Povežimo Slovenijo in na drugi LMŠ in verjetno SAB. Pred 4-odstotnim parlamentarnim pragom tabori še »anticepilaska« stranka Resnica.si, za katero se ne ve, kateremu taboru bi se priključila. Volilne napovedi na podlagi merjenj političnega utripa javnosti se tako gibljejo od gladke zmage Goloba in strank KUL, ki naj bi dobile celo več kot 55 poslanskih sedežev, do napovedi, da

bi s pomočjo glasov NSI, POS ter morebiti še z glasovi Resnica.si s vlado tesno večino znova sestavil Janša. Za kaj takšnega res ni veliko možnosti, a tovrstnega epiloga letošnjih volitev ne gre izključiti. Ne samo zato, ker je Janša v to, da SDS leva stran poveča

enotnosti njegovih nasprotnikov.

Zdi se, da je bila največja njihova napaka to, da stranke KUL in Gibanje svoboda niso oblikovali enotnega, jasnega in prepoznavnega protijanševskega bloka. Najprej v vsebinskem smislu, se pravi, da bi volivcem predstavili nekaj njihovih bistvenih potez, če bodo prevzeli oblast. Ni treba biti Abraham, da napišeš deset skupnih programskih točk. Če bi zraven volivcem že zdaj, se pravi pred volitvami, predstavili še skupinsko sliko premierja in nove vlade, bi morda dosegli celo dvotretjinsko večino v parlamentu, kar bi jim prišlo zelo prav, ko bo treba preurejati bolj ali manj zavoženo državno politiko.

A ne, očitno sta tako Golob kot Fajonova tako zaverovana sama vase, da do skupnega nastopa ni prišlo, niti do delnega ne. Denimo, da bi GS in LMŠ ravnala pragmatično in oblikovala skupno kandidatno listo za poslance. LMŠ je na robu izpada iz parlamenta, ima pa vsaj štiri dokazano sposobne poslance, ki bi jih Golob krvavo potreboval v parlamentarnih bojih po volitvah. Možnih je bilo še nekaj drugih kombinacij, a zanje očitno ni interesa. Za zdaj so sicer nesoglasja bolj v ozadju, vendar lahko pridejo na dan, ko bo treba imenovati predsednika vlade in ministre. Upajmo, da so se vsi skupaj kaj naučili iz katastrofalnih posledic za demokracijo v Sloveniji po neslavnem padcu Šarčeve vlade.

■ KNJIŽNA ZBIRKA KAJUH100

V maju že četrta knjiga

Knjižnica Velenje in Založba Litera sta se odločili, da ob stoti obletnici rojstva Karla Destovnika - Kajuha pripravita zbirko sedmih knjig, v katerih bosta z vseh strani prikazana pesnikovo življenje in ustvarjanje. To obsežno nalogo podpirajo občine Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki. Do zdaj so (v letu 2021) v zbirki izšle tri knjige, v maju bo natisnjena že četrta, preostale tri (KAJUH Objave, KAJUH Podobe in strip KAJUH Pesnik partizan) pa sledijo do decembra letos.

Na kratko o prvih štirih knjigah iz zbirke:

indvajset jezikov. Vsaka pesem je zapisana v slovenskem jeziku, dodani pa so ji vsi znani prevodi v tuje jezike.

KAJUH V glasbi,
avtor dr. Franc Križnar

Kajuh je napisal veliko pesmi, ki so primerne za uglasbitev. Knjiga naštevava vse znane uglasbitve, ki jih je bila do danes deležna Kajuhova poezija – od samospbevov do sodobnih pop priredb. Posebnost knjige je tudi to, da so objavljene note, ki so uporabne za izvajalce Kajuhove uglasbene poezije.

KAJUH V drugih jezikih,
avtor David Vidmar Čeru

V knjigi je pregled vseh Kajuhovih pesmi, ki so bile prevedene v ena-

KAJUH Dopisovanja,
avtor dr. Miklavž Komelj

V knjigi je objavljena vsa znana Kajuhova korespondenca z dvajsetimi dopisovalci. Zbranih je več kot 250 enot – od pisem do dopisnic in razglednic. Objavljeno gradivo je enkratni dokument o življenju, razmišljanjih in ustvarjanju mlade levo usmerjene generacije v letih 1938 do 1941. Dodano je imensko kazalo oseb, ki so v pismih omenjene.

Vse knjige so velikega A4 formata, trde vezave, obsegajo pa od 160 do 350 strani. Vse naslovnice so obarvane, kar daje knjigam še poseben čar. Ker gre za finančno podprto zbirko, je zajamčena cena posamične knjige le 25 evrov. Knjige lahko naročite neposredno pri založbi Litera v Mariboru.

Vlado Vrbič

KAJUH Proza,
avtor Dušan Pirc

Gre za manj obsežno in manj znano Kajuhovo področje ustvarjanja. Avtor je v knjigo med drugim uvrstil šolske spise, črtice, prevode in v celoti dramo Mati, ki sta jo na začetku druge svetovne vojne, še v letu 1941, napisala Kajuh in Bojan Štih. Knjiga je obogatena s faksimili Kajuhovih šolskih zvezkov.

■ V METEŽU ZGODOVINE 18. marec 1944

Srebrna zvezda za junaško dejanje

V zračnem prostoru nad Pivko, Javniki, Loško dolino in Ljubljano se je 18. marca 1944 vnel srđit boj med ameriškimi bombniki in nemškimi lovci, ki so nadnje prileteli z letališč v severni Italiji. V bojih so bili sestreljeni trije bombniki, med njimi tudi B-17F-60-BO 42-29584, poimenovan Sad Sack (Žalostna vreča).

Verjetno ga je že pred spopadom z nemškimi lovci zadela granata nemške protiletalske obrambe. Postalo je lahka tarča za dva nemška lovca, ki sta iz postojnske strani priletela čez Javnike in ga napadla. Letalu je odpadlo krilo in strmoglavilo je nekaj sto metrov od naselja Martinjak. Takoj za letalom so očividci opazili padalce, ki so pravčasno izskočili. Dva so ujeli Nemci, štiri je veter zanesel proti Postojni. Doskočili so v okolici Pivke, kjer so jih rešili partizani in jim omogočili, da so se 28. marca 1944 vrnili v južno Italijo. Štirje so pristali v okolici Cerknice, eden od njih je bil mrtev.

Domačini, ki so opazovali letalski spopad, so po strmoglavljenju hitro pritekli na kraj strmoglavljenja, da bi pomagali morebitnim preživlim. Prvi so do razbitin prišli borci Notranjskega odreda. Pregledali so letalo in odnesli uporabno orožje in strelivo. Poškodovani mitraljez je ostal na kraju nesreče, baje ga hrani Notranjski muzej v Postojni. Nedaleč od razbitin so našli mrtvega ameriškega letalca, ki je bil povsem zarit v močvirsko zemljo. Borci Notranjskega odreda so poskrbeli za pogreb, pokopali so ga v Žirovnici. Partizani so mu postavili častno stražo in ga v grob pospremili s častnimi strelji. Obred je vodil Janez Jalen. Zavezniška komisija je po vojni truplo odpeljala v Beograd.

Dele letala so raznesli ljudje in jih znova uporabili: pločevino za kritino, iz gumijastih plaščev koles so izdelovali podplate, iz svilenih padal so šivali oblačila. Večino predmetov so po vojni predali Muzeju novejšje zgodovine. V iskanje letalcev so se podali tudi domobranci, ki pa niso imeli sreče. Enega letalca so partizani našli pri Cerkniškem

■ Po vrnitvi v letalsko oporišče v južni Italiji je preživele člane posadke odlikoval poveljnik 15. zračne sile USAAF, generalmajor Nathan Twinning. Medaljo pripenja Cliffordu Magnusonu. Medalja silver star (srebrna zvezda) je odlikovanje Oboroženih sil Združenih držav Amerike – tretje najvišje vojaško odlikovanje za pogum v boju. Podeljijo ga predvsem pripadnikom oboroženih sil Združenih držav za pogum v akciji proti sovražniku ZDA. Slika je bila posneta 12. maja 1944.

jezeru. Govoril je poljsko, zato so se lahko sporazumevali brez prevajalca. Rešiteljem je v zahvalo podaril padalo, zemljevid, kompas in usnjen kombinezon. Drugega so našli domači aktivisti, ki so se v iskanje podali s sekirami, da ne bi bili sumljivi. Med njimi je bil domačin z znanjem angleškega jezika in je skrbel za komunikacijo. Padalca so odpeljali v Dolenjo vas. Pripovedovanja o rešenih letalcih je zbiral Edi Šelhaus. Zapisal je, da so letalca pospremili do bližnjega letališča, verjetno je mislil na letališče Nadlesk. To pa ne drži, ker so iz Nadleska začeli voziti ranjence šele poleti leta 1944. Zdi se, da so letalca spremili do Baze 212 v okolici Se-

miča, od tam pa do letališč v Bosni. Od tam so takrat rešene zavezniške letalce prevažali v letalska oporišča v južni Italiji. To trditev podpira tudi Jože Simšič - Jelen v svoji knjigi *Iz vojne v svobodo*.

Preostanek aktivistov je odšel iskat tretjega strmoglavljenega letalca. Po nekaj urah so našli rokavice in slušalke, krvava sled jih je nato vodila do ponesrečenca. Imel je poškodovano roko, ki so mu jo za silo obvezali kar s kosi padala. S sekirami so naredili improvizirana nosila in ga odnesli v dolino. Enega od aktivistov so poslali naprej, naj preskrbi vozilo, ki bo ranjenca odpeljalo k zdravniku. Janez Jerman se je dogovoril za posteljo pri par-

tizanski podpornici. Poiskal je tudi voz in konja, da so ranjenca odpeljali k zdravniku. Prevezel ga je dr. Ivan Hubad in mu nad komolcem amputiral roko, ki so jo aktivisti pokopali na pokopališču. Na nadaljnje zdravljenje so ga odpeljali v partizansko bolnišnico Snežnik. Ranjenec je bilo ime Leo Rossi. Bil je eden izmed osmih rešenih letalcev, ki sta jih iz Slovenije odpeljali ameriški transportni letali, vzleteli sta 22. julija 1944 z letališča Nadlesk.

Kadar vojaško letalo strmoglavilo in se posadka ali vsaj del nje uspe rešiti, mora pilot na zaslišanje pred vojaško komisijo. Ugotoviti morajo, ali je do strmoglavljenja prišlo zaradi tehnične napake ali napake pilota. Tudi Clifford E. Magnuson je moral pred komisijo. Povedal je tole:

»Letalsko formacijo smo zapustili približno ob 10.10 zjutraj na višini 22.000 čevljev. Poročnik Lauterbach je letalo zapustil skozi prednjo loputo tako kot poročnik Horne, poročnik McKee in narednik Smith. Narednik Parker je zapustil letalo skozi zadnjo loputo za bombe in narednik Rossi skozi loputo strelca na boku letala. Kako je zapustil letalo narednik Meidl, mi ni znano. S šestimi člani posadke se mi je uspelo srečati v dveh tednih po nesreči. Poročnik Horne je bil vojni ujetnik v Nemčiji in je zdaj izpuščen. To mi je sporočil v pismu. Narednika Meidla so našli mrtvega poleg razbitin letala. To so mi povedali partizani. Narednik Rossi je bil v partizanski bolnišnici s hudo poškodbo roke. Glede na razmere mi partizani niso dovolili stika z njim. To je vse, kar vem o naredniku Meidlu.

S temi člani posadke sem letel prvič. Posadka je bila mešana in za nekatere člane je bila to prva misija. Potekala je po načrtih. Tik pred nesrečo sem slišal po radiu,

da prihajajo sovražni lovci. Zasmotili so skupino za nami. Da gredo nad nas, sem se zavedel, ko je prvi strel zadel letalo. Do tedaj nismo streljali. Najprej smo bili zadeti v desno krilo, nato v pilotsko kabino, kisik in hidravlični sistem, kar je povzročilo, da se je pilotska kabina skoraj v trenutku napolnila s plameni. Vedel sem, da plamena ni mogoče pogasiti, zato sem zapustil formacijo, da sem lahko odvrget bombo, preden bi zadela drugo letalo v formaciji. Ko je bilo varno, sem ukazal tako ustno kakor z alarmnim zvonom v letalu, naj ga zapustijo. Vključil sem avtopilota, ki je nekaj minut držal letalo v ravni smeri. Zadnji sem zapustil prednji del letala. Drugi člani, ki so bili v zadnjem delu letala, so slišali ukaz za reševanje. Omenili so, da je bil narednik Meidl prvi pod izhodno loputo, a se je zdelo, da se boji skočiti ali da ne more odpreti lopute. Preden je zapustil letalo, je narednik Parker videl narednika Meidla in narednika Rossija tik pred izhodno loputo. V istem hipu sta prileteli dve 20-milimetrski granati in zadeli letalo. To je zadnja informacija, ki jo lahko povem o naredniku Meidlu.

Pozneje so me peljali skozi jugoslovansko vas v bližini mesta, kjer so našli letalo in truplo narednika Meidla. V polomljeni angleščini in z nekaj znanja tujega jezika so mi povedali, da je bil narednik Meidl mrtev, ko so ga našli. Predali so mi nekaj njegovih osebnih stvari in identifikacijske ploščice, ki sem jih vrnil na sedež 15. obveščevalne službe poveljstva zračnih sil v Bariju v Italiji. Povedali so mi tudi, kje je narednik pokopan. Zaradi razmer na območju, kjer se je zgodila nesreča, je bilo težko dobiti informacije. Zaradi gibanja sovražniških sil smo se ves čas premikali.«

Ivanka Gantar,
(Stareslike, Cerknica)

■ ZLOČINI OKUPATORJEV 78. obletnica usmrtitve 71 talcev

Negovanje kulture miru

Na openski gmajni se je veliko domačinov in predstavnikov veteranskih organizacij zbralo na spominski slovesnosti ob 78. obletnici usmrtitve 71 talcev. Na prireditvi, ki jo je povezoval dolgoletni tajnik ANPI - VZPI Dušan Kalc, sta bila slavnostna govornika priznani slovenski pisatelj Dušan Jelinčič in pesnik Gianluca Paciucci.

Med številnimi zastavami in prapori je izstopala mavrična zastava miru, govorniki pa so spregovorili o pereči temi, vojni vihr v Ukrajini, in enotno poudarili negovanje kulture miru. Spomnili so se tistega daljnega 3. aprila 1944, ko so nacisti ustrelili 71 talcev kot maščevanje za sedem ubitih nemških vojakov med atentatom v openski kinodvorani dan prej. »Šlo je za tednji najhujši nacistični pokol v severni Italiji, le dva tedna po poboju v Ardeatinskih jamah, kjer je bilo pobitih 335 ljudi, in slabe tri tedne

pred obešanjem 51 talcev v ulici Ghega v Trstu. Od tedaj je minilo

78 let, a se je od tistih časov marsikaj le malo spremenilo. Naši očetje

so si s krvjo izborili svobodo, zato je še toliko bolj nezaslišano, da so si nekateri v Sloveniji javno dovolili relativizirati zgodovino in žaliti partizansko epopejo. Jasno je, da je zgodovina ena in da sta fašizem in nacizem absolutno zlo, ki ob naši nepazljivosti lahko spet nevarno dvigneta glavo,« je v uvodu povedal Jelinčič.

»Odločno sem proti ruski agresiji na Ukrajino, a ne navijam ne za eno ne za drugo stran, ker za orožje ne moremo navijati in sem za takojšnji in brezpogojni mir brez zmagovalcev in poražencev ... Verjamem v pravljice, kajti svet brez orožja je pravljica ... Že leta 2014 sprejeta vladna postavka, da bo dala Italija dva odstotka bruto domačega proizvoda za oboroževanje, je norost, ki jo je že ožigosal papež Francišek, pa je šla novica mimo nas. Pošiljanje orožja v Ukrajino je hinavsko dejanje, saj se mir ne doseže z

orožjem, temveč le z diplomacijo, vztrajnimi in potrpežljivimi pogajalnji,« je bil kritičen Jelinčič.

Slovensko manjšino v Italiji je razveselila novica o predaji lastništva Narodnega doma v slovenske roke, pa čeprav po nezno dolgem času. Vprašal se je, zakaj se zapleta pri otroškem odseku Narodne in študijske knjižnice, gradnji novega Stadiona 1. maj, nepremičninski družbi Dom, (ne)izvolitvi pokrajinskega predsednika v eno od krovnih organizacij in podobno.

Kulturni program so na openskem strelišču popestrili člani Združenega moškega pevskega zbora Tabor in Stane Milič z Opčin pod vodstvom Davida Žerjale. Obiskovalci so se razšli z mislijo, da se je 71 talcev žrtvovalo zato, da danes kljub temnim oblakom, ki se zgrinjajo nad tem našim malim in velikim svetom, živimo v svobodi.

Olga Knez

SPOMENIKI Partizanski spomeniki na Geopediji (3)

Pošebalov rod

Pošebal, Zakonjškova hiša, Miklavž pri Taboru 42.

V TEJ HIŠI SO NAŠLI VARNOSTI ZATOČIŠČE BORCI REVIRSKE ČETE LETA 1941. OD TU SO ŠLI AVGUSTA 1941 V NAPAD NA RUDNIK ZABUKOVICO. GOSPODAR ZAKONJŠEK JE BIL ZARADI SODELOVANJA S PARTIZANI USTRELJEN 1941, SESTRA ANTONIJA 1942. ZB TRBOVLJE 1981

Preko Marija Reke in Šmiklavža nad Taborom so že stoletja speljane poti, ki povezujejo Revirje s Savinjsko dolino. Še pred drugo svetovno vojno so tod mimo stoletne Pošebalove kmetije ljudje v nahrbtnikih tvorili krompir s savinjskih kmetij za revne rudarske družine po Zasavju.

Bilo je nekako sredi avgusta, ko hribovci žanjejo pšenico. Andrej Zakonjšek, po domače Pošebal, je z nečakom Radom zlagal pšenič-

no snopje v kozolec, ko so prišli na dvorišče prvi partizani, mladi fantje, ki so si naredili ime Revirska četa. Andrej je vstopil v hišo in položil hlebec kruha na mizo. Vresk je hitro dal roko nanj in pogledal Andreja: »Je cel hlebec naš?« Pošebal je pokimal. Skrbno je pomerjal z nožem, da bi vsakemu odrezal enako velik kos. Fantje so tiho opazovali in čakali.

Konec novembra je na Pošebalovo odpadnik, ki se je tu večkrat nahranil, pripeljal Nemce in predal Andreja gestapovcem. V Starem piskru so ga strahovito mučili. Nekaj dni pred ustrelitvijo so ga nacisti privlekli domov in ga pustili pri kozolcu, da je od tam še zadnjikrat gledal rojstno hišo, medtem ko je v njej potekala preiskava.

Rado Zakonjšek, Andrejev nečak, se je že vrgel v časnikarski poklic, ko ga je doletela vojna. Umaknil se je v domači Šmiklavž. S sosedom Lipčetom sta daleč naokrog razpredla mrežo partizanskih zaupnikov. Vstopil je v Revirsko četo, ki

je odšla na Dobrovlje in postala del Štajerskega bataljona. Bojeval se je pri Sv. Katarini na Dobrovljah. Z bataljonom se je odpravil na legendarni brežiški pohod. Konec leta 1942 sta s soborcem Francem Hribarjem postavila tehniko Cankar. Avgusta 1944 ga je oblastni komite imenoval za pokrajinskega tehnika KPS za Štajersko. Po vojni je Rado Zakonjšek napisal dela Taborski kresovi, Velika preizkušnja, Ilegalni tisk med NOB na Štajerskem, Štajerska 1941 in Partizanski kurirji.

S prijateljem Tonetom Gržino sva se povzpela na skoraj tisoč metrov visoko Reško planino, kjer ob gozdni cesti stoji Pošebalova domačija. Sprejel naju je gospodar Martin Brečko, nečak Rada Zakonjška - Cankarja. Krepak stisk roke, topel pogled zvedavih oči in povabilo v hišo. V kotu razgreta kmečka peč je kar vabila, da bi zlezal nanjo. Pošebalov mladi rod živi v Trbovljah, niso pa pozabili velike vojne izkušnje, ki je nekoč stehala tudi njihov rod.

Stane Gradišnik

DOGODKI Pot spominov in tovarištva

Ljubljana je bila okupirana

Mestna občina Ljubljana in Timing Ljubljana bosta od 5. do 7. maja 2022 pripravila tradicionalni, že 64. pohod Pot ob žici. Gre za največjo športno-rekreativno prireditev pri nas, ki vsako leto privabi več kot 30.000 udeležencev. Največ udeležencev običajno privabi pohod po poti okrog Ljubljane, kjer je med drugo svetovno vojno stala žičnata ograja italijanskih in kasneje nemških okupatorjev, od tod tudi ime Pot ob žici.

Pot spominov in tovarištva, tudi Pot ob žici, je 32,5 kilometra dolga pot okrog Ljubljane. Speljana je po trasi bodoče žice, ki je med drugo svetovno vojno (med 23. februar-

jem 1942 in 26. majem 1945 omejevala mesto. Več kot 30 kilometrov dolgi obroč je bil širok med 5 in 8 m ter visok do 2 metra. V sestavi obroča je bilo 69 večjih bunkerjev, 11 izpostavljenih, 53 manjših in 73 notranjih bunkerjev; skupaj 206.

Tradicionalni pohodi po nekdanji trasi žice potekajo od leta 1946 dalje. Ko so leta 1957 v Ljubljani pripravljali prvi slovenski festival telesne kulture, so okrajni odbori Zveze borcev NOB predlagali, da bi se v okviru festivala organiziral partizanski pohod ob žici okupirane Ljubljane. Prvi pohod se je odvil v sklopu festivala telesne kulture 23. junija 1957. Prve ureditve in ozna-

ke poteka trase so nastale že leta 1959, ko so postavili prve spomenike. Leta 1972 so načrtovali ureditev peščenih poti z drevoredi. Celotna ureditev te poti se je končala leta 1985 ko je Mestna občina Ljubljana na 40-letnico osvoboditve, 9. maja, otvorila pešpot.

Ob poti stojita 102 spominska kamna, katerih izgradnjo so financirala različna ljubljanska podjetja. Izven naseljenih področij je pot speljana skozi drevored, prečka pa tudi hrib Golovec. Na več mestih so zasajene skupine 88-ih dreves, ki nosijo ime »Drevored v spomin na tovariša Tita«.

S. B.

Sodbe partizanskih vojaških sodišč so veljavne

Ustavno sodišče je zavrnilo ustavno pritožbo Vide Svetek na odločitev vrhovnega sodišča, da ne dopusti revizije obsodbe njenega očeta Viktorja Habiča pred partizanskim vojaškim sodiščem leta 1943. Zaradi narodnega izdajstva je bil obsojen na smrt. Ustavno sodišče je tako med drugim pritrdilo stališču vrhovnega sodišča, da je bilo medvojno vojaško sodišče del takratnega sodnega sistema, njegove sodbe pa so veljavne. Habiča je izredno vojaško sodišče Narodnoosvobodilne

vojske in partizanskih odredov Slovenije 11. oktobra 1943 obsodilo za kaznivo dejanje narodnega izdajstva in mu izreklo smrtno kazen, ki je bila po razglasitvi sodbe tudi izvršena. Njegova hči je zoper sodbo na vrhovnem sodišču vložila zahtevo za varstvo zakonitosti, v njej pa je med drugim zatrjevala, da sodišče, ki je sodilo njenemu očetu, ni bilo zakonito sodišče, temveč je bila to le predstava za javnost. Vrhovno sodišče je v odločitvi,

s katero je zavrnilo zahtevo za varstvo zakonitosti, ugotovilo, da je bilo to vojaško sodišče ustanovljeno z odlokom glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije 8. oktobra 1943, pri čemer da iz sodne prakse izhaja, da tako ustavno kakor vrhovno sodišče tako ustanovljena sodišča obravnavajo kot sodišča, ki so delovala med vojno. Takšna sodišča naj bi bila del takratnega sodnega sistema, njihove sodbe pa veljavne.

KOMENTAR

France Križanič

Implikacije neoliberalne revolucije

V enem od prejšnjih prispevkov v Svobodni besedi sem omenil, da je neoliberalna revolucija potekala po dveh »naftnih šokih« v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja. Najprej je v osemdesetih letih zajela Združeno kraljestvo (Margaret Thatcher), nato ZDA (Ronald Reagan) in se v devetdesetih letih v različnih oblikah razširila po vsem svetu. Pri tem se je sčasoma izkristaliziralo več značilnosti.

Prvič. Poskus zmanjšanja vloge države pri vzpostavljanju tržnega ravnotežja na narodnogospodarski ravni ni uspel oziroma osnovni namen neoliberalne revolucije preprosto ni bil izvedljiv. Država je še vedno z regulacijo, fiskalno in monetarno politiko preprečevala recesijo, ob finančnih krizah pa tudi gospodarsko depresijo, podobno tisti, ki je sledila borznemu zlomu leta 1929. Država je pri tem z javnofinančnim primanjkljajem spodbujala povpraševanje, ki ga sicer ob stagnaciji ali celo upadu prejemkov zaposlenih v razvitem delu sveta ne bi bilo. Končno je država začela spodbujati uvajanje novih podjetij, tehnologij, izdelkov in materialov. V EU se je na primer uveljavilo državno financiranje dela izdatkov podjetij za raziskave in razvoj.

Drugič. Neoliberalni revoluciji je uspelo s selitvijo proizvodnje na Kitajsko (in pozneje v Vietnam) izrazito oslabiti delavsko gibanje v gospodarsko razvitih državah, razbiti sindikate in ustvariti razmere, v katerih so dobički naraščali precej hitreje od plač. V enaindvajsetem stoletju so se tako med belimi Američani, ki niso španskega rodu, povečale umrljivost, samomorilnost in druge oblike samodestrukcije (Angus Deaton, Nobelov nagradjenec 2015). Podatki o nezaposlenosti na ravni celotnega narodnega gospodarstva to težavo prikrivajo, saj sta se ob neoliberalni revoluciji poslabšali kakovost in stabilnost zaposlitev, nekateri, ki dela ne morejo najti, pa si pomagajo s socialnimi pomočmi in se ne prijavljajo več kot brezposelni.

Tretjič. Zaposlenost v večini gospodarsko manj razvitih držav se je povečala. Učinek je bil največji tam, kjer so imeli dovolj kakovosten šolski sistem. V teh državah se je okrepil srednji sloj, kar je povečalo povpraševanje po različnih trajnih dobrinah ter omogočilo tudi gospodarsko rast v nekaterih razvitih državah, ki takšne dobrine proizvajajo (Nemčija, Japonska). Selitev proizvodnje v manj razvite države je najbolj izkoristila Kitajska. Več desetletij je imela velik presežek v menjavi s tujino in je ustvarila devizne rezerve, s katerimi zdaj financira svoj prehod v

vojaško velesilo. To bi bilo sicer izvedljivo tudi brez pospešene selitve proizvodnje v procesu izvajanja neoliberalne revolucije (deregulacija, liberalizacija), kar so pokazali tako imenovani azijski tigri: Japonska, Južna Koreja, Tajvan in Singapur. Njihov gospodarski vzpon je potekal s pomočjo premišljene šolske, zdravstvene, kulturne in tehnološke politike, ki je omogočila nastajanje zadostnega »človeškega kapitala« (znanja prebivalstva), gradnjo infrastrukture, imitacijo tehnologij gospodarsko razvitejših držav in nato prevzem vodstva v razvoju teh tehnologij na posameznih področjih (zabavna elektronika, pametni telefoni, polprevodniki ...).

Četrtič. Sprostitev omejitev na kapitalnem trgu, vzpostavljenih po gospodarski depresiji leta 1929, je povzročila nastajanje tako imenovanih »balonov« oziroma napihovanje (rasti) vrednosti delnic ali pa cen nepremičnin s posameznimi zlomi trga. Da ne bi sledila upad povpraševanja in spiravno poglobljanje recesi-

V Sloveniji je neoliberalna revolucija povzročila prodajo različnih podjetij in bank po izjemno nizkih cenah nezanesljivim kupcem.

je, so se države hitro in učinkovito odzvale z ustreznimi monetarnimi politikami. Prva takšna kriza v obdobju po neoliberalni revoluciji je nastala na »črni ponedeljek« 19. oktobra 1987 v ZDA. Najhujša kriza te vrste pa je bila povezana s propadom banke Lehman Brothers 15. septembra 2008.

Petič. V okviru izvajanja neoliberalne revolucije so se nekatere infrastrukturne dejavnosti preoblikovale tako, da so jih izvajala podjetja na trgu. Predpostavka je bila, da bo v tem primeru delovanje učinkovitejše, infrastruktura pa boljša in cenejša. Proces je do neke mere izpolnil pričakovanja v letalskem prometu in v bistvu propadel v železniškem prometu (investicije mora zagotavljati država), medtem ko ima na področju oskrbe z električno energijo mešane rezultate z občasnimi »električnimi mrki«.

V Sloveniji je neoliberalna revolucija povzročila prodajo različnih podjetij in bank po izjemno nizkih cenah nezanesljivim kupcem. Projekt se je izvedel s tako imenovano »sanacijo bank« leta 2013. Obenem je neoliberalna revolucija z ukrepi Banke Slovenije od julija 2010 do septembra 2016 povzročila 58-odstotni upad bančnih kreditov gospodarstvu, ki se je verižnemu stečaju izognilo s povečanim samofinanciranjem v razmerah, ko so prihranki močno presejali investicije. Od leta 2021 dalje imamo nov neoliberalni impulz s pritiskom na selitev industrije iz Slovenije zaradi umetno povzročenih podražitev električne energije ob njenih precej nižjih cenah v azijskih državah, kjer podražitev te dobrine ne spodbujajo.

■ V METEŽU ZGODOVINE 16. marec pred 78 leti

Tragedija na Javorovici

16. marca je minilo 78 let od tragedije IV. bataljona Cankarjeve brigade v gorjanski vasi Javorovica nad Šentjernejem. Tudi letos je spominska prireditev zaradi koronavirusne epidemije potekala v okrnjeni obliki. Prisotne sta najprej pozdravila Terezija Potočar, ki je povezovala dogajanje in z branjem pesmi Karla Destovnika - Kajuhha popestrila kulturni program, in predsednik ZB za vrednote NOB Šentjernej Matjaž Zagorc.

Slovesnosti v spomin padlim domoljubom se je udeležili tudi edina še živeča neposredna pričča tragedije, danes stoletna Malči Jakša - Miša, ki so jo prisotni pozdravili z bučnim ploskanjem. Zbrane so nagovorili še župan občine Šentjernej Jože Simončič, predsednica

stranke SD Tanja Fajon in članica stranke SAB Angelika Mlinar. Žrtvam tragedije so se poklonili tudi številni predstavniki in praporščaki organizacij ZB za vrednote NOB iz Dolenjske, Bele krajine, Posavja, Zasavja, pa tudi iz KO ZB Maribor Pobrežje, KO ZB Maribor Jožica Flander, člani Prvega dolenskega spominskega bataljona, predstavniki Policijskega veteranskega društva Sever in Združenja slovenskih častnikov.

Naj spomnimo, da so Nemci in domobranci bataljon prvič napadli 18. februarja 1944. V napadu je ob podpori treh tankov in nekaj tovarnjakov, ki so vlekli topove, sodelovala številna pehota. Sovražne enote so se v Šentjerneju razdelile v dva dela: večji del se je usmeril pro-

*Utrujena, mokra,
prezeblja od mraza
enota,
ki ni še poznala poraza,*

*pomika se v mraku
v breg do naselja.
Bi jim branili
počitka, veselja?*

*Kar v hiše in k peči
gredo partizani ...
Kdo bi slutil, da v noči tej
bodo izdani?*

*Ni umaknila še
dnevu se je noč,
ko klešče je stisnil
sovražni obroč.*

*Joj, takšna se borba
naenkrat je vnela,
da zarja krvava
je zažarela!*

*Ob gromu orožja,
ob kroglah švistenju
hrabro ugašajo
mlada življenja.*

*Že hrup se umika,
že boj pojenjuje,
le ranjenec v snegu
kliče, vzdihuje ...*

*»Kje Tončka si? Sanda?
Pohiti, Suzana!*

*Široko odprta
na prsih je rana.«*

*Ne kliči, tovariš,
saj ni je pomoči!
Dekleta vsa padla
v svinčeni so toči!*

*Pa komisarja
spodbudna beseda?
Prav njega najprej
je podrla zaseda.*

*Postavo zazna
mu megleni pogled.
O, groza! V rokah
krvav bajonet!*

*Se sklanja nad žive,
se mrtvih dotika
in z nožem zakolje,
kar še se premika.*

*Prav na tem kraju
zločin se je storil.
Tu sosed in brat
je brata umoril ...*

*Kaj? Maščevanje?
NE!!! NE!!!
Saj to ni rešitev!
Le sloga, prijateljstvo
bo potešitev!*

Janez Lužar
preživeli borec IV. bataljona
Cankarjeve brigade

ti Vodenicam, Ržišču in Velikemu Banu. Nekaj deset sovražnih vojakov se je proti Javorovici napotilo prek Gorenjega Vrhopolja, preostali pa so se na Javorovico napotili iz Drče pri Pleterjah.

Borci IV. bataljona so še pravočasno zaznali premike sovražnika in postavili zasede. Pred poldnevom so se bataljonske zasede že spopadle z napadalci in jim preprečile napredovanje. Sovražnik je poklical okrepitev, ki so prispele pred kartuzijo Pleterje, od koder so prek Bana odrinile na Javorovico.

Partizani so seveda opazili prihajajoče okrepitev, pripravili protinapad in sovražne enote prisilili k umiku v dolino.

Neuspeh je sovražnike močno razjezil, še posebno poročnika Draga Furlana, komandanta 31. čete slovenskih domobrancev. S podatki, ki sta mu jih predala dva k domobrancem prebegla partizana, je obiskal nemškega generala Erwina Rösenerja, s katerim sta v sodelovanju s komandantom 3. bojne skupine slovenskega domobranstva, nemškim oficirjem za zveze in štabom 14. SS policijskega polka pripravila nov načrt akcije Javorovica. S približno 600 možmi so 16. marca 1944 v zgodnjih jutranjih urah obkolili in napadli Javorovico in tam nastanjene borce IV. bataljona Cankarjeve brigade.

(V zapisu so uporabljeni podatki iz knjižice Slavka Dokla - Javorovica Tragedija pod Špilerjevo špico.)

Andrej Štemberger

■ V METEŽU ZGODOVINE Franc Podkoritnik - grosupeljski

Osamosvojitelje je motila spominska plošča

Dr. Franjo Podkoritnik se je rodil 16. julija 1893 in je bil od leta 1930 okrajni zdravnik v Grosupljem. Najprej je stanoval v Koščakovih vili in že tam odprl ordinacijo, nato pa je sezidal novo hišo ob Adamičevi cesti in tja preselil tudi ordinacijo. Bil je četrti zdravnik v Grosupljem. Dosledno se je držal zdravniške prisege, da mora pomagati prav vsem, ki potrebujejo zdravniško pomoč. Danes si težko predstavljamo, kako je bilo takrat, ko ni bilo javnega prevoza, priti do zdravnika. Zdravnik je zato moral bolnike obiskovati na domu. Uporabiti je moral vse možnosti, od pešačenja do kolesa in motorja, ponj pa so prihajali tudi kmetje s konjsko vprego, z voznimi in zapravljičkami.

V Podkoritnikovi hiši je poleg doktorja Podkoritnika v isti sobi imel svoj stol tudi zobozdravnik. V spominskih Podkoritnikovih otrok sem zasledil tudi pripoved Marije Vintar, ki je sedela v v čakalnici skupaj z učiteljico Ano Galetovo, da bi prišli na vrsto pri zobozdravniku. Ana ji je rekla: »Kar počakajva, da nama bo zobe popravil, da bova po vojni lahko meso jedli.«

Franjo Podkoritnik - Očka je bil med vojno zaradi sodelovanja s partizani obsojen na dosmrtno ječo, ki jo je prestajal v italijanskih zaporih. Po kapitulaciji Italije je leta 1943 odšel v partizane in se leta

1944 priključil Gradnikovi brigadi. Kot zdravnik je delal v partizanskih bolnicah Renče in Pavla. Poleti leta 1944 je za nekaj mesecev prevzel nalogo upravnika partizanske bolnišnice Franja. Franja Bojc in Viktor Volčjak sta bila namreč zaradi obtožb, ki so se pozneje izkazale za neutemeljene, začasno umaknjena s položaja.

Po koncu vojne se je vrnil v Grosuplje, kjer je v svoji hiši organiziral zdravstveno službo. Bil je tudi moj otroški zdravnik in mama je bila z mano večkrat pri njem. Še me spremlja spomin na njegovo ordinacijo in njegovo ženo, ki je bila še posebej prijazna do mene. Njegova žena Vera je poleg službe me-

dicinske sestre opravljala tudi številna javna preventivna zdravstvena in socialna dela.

Franjo Podkoritnik je bil glavni pobudnik za gradnjo zdravstvenega doma v Grosupljem. Zdravstveni dom je bil zgrajen leta 1954, Podkoritnik pa je gradnjo vseskozi spremljal in vodil. Ker je bil objekt mišljen kot protituberkulozni sanatorij, je bil postavljen na pobočje pod smrekovim gozdom Koščakovega hriba. Zdravstveni dom je še danes markantna grosupeljska stavba, vidna daleč naokoli.

Po smrti dr. Podkoritnika 9. januarja 1962 je občina Grosuplje za njegove zasluge pri gradnji in razvoju zdravstva v Grosupljem dom poimenovala v Zdravstveni dom dr. Franceta Podkoritnika. Z osamosvojitvijo naše države je v novi občini Grosuplje za nekatere politične stranke postalo poimenovanje zdravstvenega doma po nekdanjem partizanskem zdravniku moteče. Dom je bil preimenovan, odstranjena pa je bila tudi plošča z njegovim imenom.

Spominska plošča v starem objektu Zdravstvenega doma Grosuplje bi lahko bila lepa zahvala človeku, ki je zaslužen, da se je na tem prostoru razvil uspešno zdravstveno varstvo grosupeljskih občanov.

Franc Štibernik

■ DOGODKI Gornji Suhor pri Vinici

Tradicionalni dan slovensko-britanskega prijateljstva

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor in veleposlanica Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske Tiffany Sadler sta 31. marca na posebni slovesnosti v Gornjem Suhorju pri Vinici zaznamovala dan slovensko-britanskega prijateljstva.

Predsednik Pahor je bil na slovesnosti slavnostni govornik. Zbrane sta nagovorila tudi britanska veleposlanica in župan občine Črnomelj Andrej Kavšek.

Župan Andrej Kavšek je v nagovoru dejal, da vsaka vojna razdvaja, a hkrati ljudi povezuje v solidarnosti, nesebični medsebojni pomoči in prijateljstvu. »Prijateljstvo nas dela močnejše in boljše. Cenimo ga,« je dejal in se zahvalil vaščanom za gostoljubje, ki ga izkazujejo vsako leto.

Veleposlanica Tiffany Sadler je v svojem govoru, ki ga je imela v slovenščini, poudarila, da letos praznujemo 30 let uradnih bilateralnih odnosov med narodoma. Poudarila je številne vezi med prijateljski-

ma državama in narodoma in se v imenu britanske vlade zahvalila ljudem iz Slovenije in Združenega kraljestva, ki to prijateljstvo gojijo in ga plemenitijo. Posebej se je zahvalila predsedniku Pahorju, na pobudo katerega praznujemo dan slovensko-britanskega prijateljstva.

Po slovesnosti sta predsednik Pahor in veleposlanica Sadler položila venca k spominski plošči zavezniškimi članom posadke padlega bombnika B 24 Liberator VI.

Dan slovensko-britanskega prijateljstva sta razglasila predsednik Pahor in njegova kraljeva visokost princ Edvard, grof Wesseški, ob uradnem obisku britanskega princa v Sloveniji leta 2019 z željo, da bi ta dan postal tradicionalen. Leta 2018 sta predsednik Pahor in veleposlanica Honey v Gornjem Suhorju pri Vinici odkrila spominsko obeležje zavezniškimi članom posadke padlega bombnika B 24 Liberator VI.

UPRS, foto: Tamino Petelinšek/STA

AKTUALNO Štiri mesece za analizo prijave

Kajuh ni pomemben za kulturno ministrstvo

Kajuhovo leto je projekt, ki po mnenju strokovne komisije Ministrstva za kulturo Republike Slovenije ne dosega »visoke kakovosti in komunikativnosti, še v manjši meri pa aktualnost in izvirnost. /.../ Projekt je manj pomemben za uresničevanje pravice do javnega obveščanja in objektivne obveščenosti. /.../ Projekt je nepomemben z vidika zagotavljanja rednega in objektivnega ter uravnoteženega predstavljanja političnega delovanja in stališč raznih organizacij in posameznikov...«

Ne, to ni prvoaprilska šala, odločba ministrstva je namreč datirana na ta datum, to je le nekaj strokovnih ugotovitev iz odločbe komisije kulturnega ministrstva, pod katero se je podpisal minister dr. Vasko Simoniti, s katero je ta zavrnila sofinanciranje Kajuhovega leta kot projekta, ki ga je borčevsko glasilo Svobodna beseda prijavilo na razpis za medije.

Strokovna komisija, ki sicer pismensko ni znana, je prijavo analizirala vse od 25. novembra lani, ko je Svobodna beseda oddala prijavo na razpis. Kulturni minister je z odločbo mirno odrekel sofinanciranje mesečnika Svobodna beseda, ki izhaja v nakladi petnajst tisoč izvodov in je edino glasilo, ki javnosti predstavlja zgodovinsko tematiko partizanstva, narodnoosvobodilne boja, akterjev tega obdobja ter

zgodovinsko pomembnih pridobitev med narodnoosvobodilnim bojem za slovenski narod. A bolj kot nefinanciranje bode v oči žaljiva ocena strokovne komisije, pod katero se je podpisal minister Simoniti, z ocenami o nekompetentnosti piscev glasila, neuravnoteženosti poročanja o političnih stališčih. Prav slednje je res smešno, saj Svobodna beseda pač ni politično glasilo, temveč glasilo nevladne organizacije, in nikakor ne predstavlja političnega delovanja organizacije. Vsaj to bi strokovna komisija v rubriki prijavnice, v kateri je opis glasila Svobodna beseda, lahko prebrala oziroma razumela.

Če je že odločanje strokovne komisije vedno subjektivno, čeprav naj bi bilo strokovno, ob tem pa je neznano, kdo sploh so člani strokovne komisije in kakšne referenčne za odločanje imajo oni, pa je odločitev kulturnega ministra Simonitija, da Kajuh pač ne pomeni aktualnosti in izvirnosti ter da je Kajuhovo leto nepomembno, več kot žaljivo do dediščine in identitete slovenstva, zlasti pa zgodovinsko pomembnih pridobitev Slovencev med narodnoosvobodilnim bojem, pri čemer je prav razvoj kulture poudarjal, da narodnoosvobodilni boj, ki ga je vodila OF, ni bil samo vojaško in politično gibanje, temveč predvsem narodno gibanje s srcem

in dušo za slovenstvo, kar se je odražalo tudi v veličini poudarjanja slovenske kulture tako v liriki, zapeti partizanski pesmi, gledališču, zborovskem petju, v izdajanju partizanskega tiska in mnogih drugih naprednih dejavnostih pripadnikov Osvobodilne fronte.

Žal je Kajuh za kulturno ministrstvo preveč nekulturen, da bi mu vsaj ob 100. obletnici rojstva to podalo priznanje ali ga vsaj neke omenilo, če že ne premore tolikšne politične kulture, da bi se Kajuha primerno in kulturno spomnili.

A ne skrbite, Svobodna beseda bo preživela tudi takšne nekulturene udarce kulturnega ministra in bo o Kajuhovem letu, ki ga je kot edina organizacija v Sloveniji razglasila zgolj Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, pripravila spoštljiv poklon enemu največjih partizanskih pesnikov, čigar prispevek je ne glede na vsa (ne)strokovna mnenja kulturnega ministrstva neminljiv in neprecenljiv.

»Zdahnili bi, da ne trpimo z uporno, dvignjeno glavo!« (Kajuh, Slovenska pesem)

Marijan Krížman, predsednik ZZB

PESEM

Domovina

*Mati, kaj je domovina?
Al lahko kdo mi to pove?
Mar res je to stvar edina,
ki se prodati je ne sme?*

*Prav si rekel, sinko moj,
zato midva sama zdaj živiva.
Zanjo življenje dal je očka tvoj,
v gozdovih on nekje počiva.*

*Lepo sem vedno te učila
poštenost, delovne roke.
Ti ljubezen v srce sem vsadila
do domovine tvoje – Slovenije.*

*Ne misli nikdar na sovraštvo,
plačilo samo prišlo bo.
Maščevanje nobeno ni junaštvo,
ljubi naravo in domovino to.*

Marija Trebec

Rado Simoniti pisal samospeve na Kajuhova besedila

Ministrov oče je bil Rado Simoniti, dirigent, skladatelj in partizan, rojen 15. maja 1914 v Fojani v Goriških brdih. Leta 1943 je odšel k partizanom, kjer

je prevzel vodstvo zbora primorskih Slovencev, pozneje preimenovanega v Zbor Srečko Kosovel. Kompozicijska bera Rada Simonitija šteje okrog 600 najrazličnejših del. Med pomembnejša prištevamo prvo slovensko partizansko opero Partizanka Ana, pa samospeve na besedila Karla Destovnika - Kajuha (izstopata Bosa pojdiva in Samo en cvet) in neuradno primorsko himno Vstajenje Primorske. Ob vsem tem se vprašamo, ali se morda minister, ki je član stranke SDS, sramuje svojega očeta partizana ali pa zaradi vsem znanih razlogov ne ve, kaj in kdo je bil njegov oče.

S. B.

DOGODKI Zveza veteranov vojne za Slovenijo

Nedostojno ravnanje z državnimi simboli

Veterani vojne za Slovenijo, združeni v Zvezi veteranov vojne za Slovenijo (ZVVS), z začudenjem in ogorčenostjo spremljamo še eno neverjetno zgodbo, tokrat zgodbo o dvigu, spustu in ponovnem dvigu slovenske zastave pred slovenskim veleposlaništvom v Kijevu.

Nobena razlaga razmer v Ukrajini ne opravičuje ravnanja osebja našega veleposlaništva v Kijevu, da je zaradi podobnosti naše zastave z rusko snelo našo trobojnico. Lahko razumemo nepoznavanje mednarodnega prava pripadnikov ukrajinske nacionalne garde, vendar to ne opravičuje dejanja zaposlenih na veleposlaništvu in dovoljenja Ministrstva za zunanje zadeve Vlade Republike Slovenije.

Veleposlaništvo je eksteritorialno ozemlje, ozemlje Slovenije, in odstranitev zastave pomeni zanikanje lastne državnosti. Zastava je sveta, zaščitena z Ustavo Republike Slovenije in Zakonom o zastavi, grbu in himni in tudi z mednarodnim pravom. Že to, da je ob polnomočnem veleposlaniku Slovenije v Ukrajini imenovan odpravnik poslov, je, kakor bi državni zbor izvolil odpravnico vladnih poslov, ki bi vladala namesto vlade. Igračkanje oblasti z državno zastavo in državno himno, ko so si na državni prireditvi privoščili kršenje ustave in zakona z izvajanjem dodatne kitive, nas veterane skrbi.

Veterani, ki smo se pod slovensko trobojnico v vojni za samostoj-

no Slovenijo z orožjem uprli JLA, upamo, da kijejsko dejanje ni dodatna utemeljitev zahteve neke politične stranke po spremembi zastave in himne.

Še danes imamo pred očmi prizor, ko je 26. junija 1991 nova slovenska zastava zaplapolala na večerni slovesnosti razglasitve samostojnosti na današnjem Trgu republike v Ljubljani. Številni pripadniki Teritorialne obrambe in milice smo bili takrat že v uniformah in na visoki stopnji bojne pripravljenosti, kajti na Primorskem je JLA s tanki že izvajala bojne operacije. Zato se oblastniki do te zastave obnašajte spoštljivo, zakonito in ne delajte cunje iz nje!

Ladislav Lipič, predsednik ZVVS

DOGODKI Osnovna šola Frana Erjavca

Vojna kot edina oblika reševanja konfliktov?

Vojne so spremljevalke in oblikovalke zgodovine. Večkrat so med mladimi tabu. Glede na vojno, ki zdaj poteka v naši bližini in ki smo ji priče »na daljavo«, je na pobudo Aleksandre Matjac, sicer profesorice razrednega pouka v Osnovni šoli Frana Erjavca v Novi Gorici, stekel projekt z naslovom Reševanje konfliktov.

Delavnica, ki sem jo pripravila, usklajevala in vodila, je ob podpori šole pod vodstvom ravnateljice Lare Brun potekala z učenci Osnovne šole Frana Erjavca. Posneli so

kot mladostnik videl del dogajanja v Rožni Dolini med osamosvojitveno vojno. V enourni »predstavitvi« vojne – kaj sploh vojna je, kako jo lahko posameznik neposredno doživlja in se v njej sooči s konfliktom in njegovim reševanjem, smo učencem ob pričevanjih gostov želeli razjasniti dvome, morda odgovoriti na (še neizrečena) vprašanja ali popačene predstave o vojni in njenih slabostih, kako lahko vojno posameznik neposredno doživlja, o smislu oziroma nesmislu tovrstnega reševanja konfliktov, kar se od-

kratko anketo, v kateri so se učenci ob vprašanju, na kaj pomislijo, ko zaslišijo besedo vojna, suvereno izrekli proti vojni in nasilju nasploh. Poudarili so nestrinjanje z uporabo orožja kot edino možno obliko reševanja konfliktov z utemeljitvami, da to prinaša trpljenje in lahko tudi smrt.

Tudi na slovenskih tleh, na našem goriškem območju, so potekale že tri vojne: prva in druga svetovna vojna ter osamosvojitvena vojna. Nekateri ljudje so vojne doživeli in preživeli. Zato sem projekt nadaljevala z izvedbo delavnice v šoli. Delavnico smo posneli s povabljenici, ki so bili v zadnjih vojnah na naših tleh neposredni ali posredni udeleženci. V spremstvu Alda Vuge se nam je pridružil Izidor Čebren, ki je med drugo svetovno vojno kot sedemnajstletnik postal borec 1. prekomorske brigade. Sodelovali so še: Branko Marušič, ki je drugo svetovno vojno izkusil kot otrok, Srečko Lisjak, novogoriški veteran vojne za Slovenijo, in Tomaž Šuligoj, ki je

raža tudi med učenci in vpliva na njihov razvoj.

Delavnico smo končali z mislijo, da vojna ni lepa, da je človek nikdar ne pozabi, da ni edina in nujna pot za razrešitev konfliktov in doseganje ciljev. »Potrebna bi bila komunikacija, da bi se pogovorili, malo strpnosti bi bilo treba in bi bilo vse v redu. Ljudje se rajši, kakor da bi se pogovorili, skregajo in takoj udarijo – in to ni prav,« je poudaril Izidor Čebren.

Morda smo tako spodbudili učence k razmišljanju o vojni z željo, da ohranimo mir. Saj kot je zapisal Srečko Lisjak (Verzi in misli vojaka – bojevnika – Lisjaka 2021, 28), je lepo hoditi bos po travi, po pesku na morski obali, dihati gorski zrak, užiti poletni hlad. Lepo je poslušati ptičji spev, v dolini glasu odmev, gorskega potoka šepet, zelenega lista šelest ...

Zato naredimo vse, kar lahko, da obdržimo mir.

Aleksandra Matjac, foto: David Verlič

OPRAVIČILO

V marčevski številki Svobodne besede nam jo je na 8. strani v članku z naslovom Peti večer lirike upora pošteno zagodel tiskarski škrat, saj je izpadel del besedila, ki ga objavljamo v celoti:

Režiser je domišljeno zadnjo točko namenil brucki Maši Berger. Svojo pesem je posvetila prababici in pradedu, znanima Novomeščanoma Dragici Rome in Ivanu Pezlju. Sporočilo prireditve in zadnjega nastopa je bilo jasno: Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto z dobrim delom v svoje delovanje uspešno uvaja tudi mlade, da prevzemajo skrb za ohranjanje spomina na herojski boj prednikov proti okupatorju, ki je želel slovenstvo zbrisati z zemljevida Evrope.

Prizadetima, Maši Berger in avtorju članka Janezu Pezlju, se za napako opravičujemo.

Uredništvo Svobodne besede

V SLIKI IN BESEDI

Maribor:

Počaščena in vesela je bila Katica Pintarič, predsednica območnega odbora Društva Dobrič Maribor, ko ji je Vera Klopčič, predsednica tega društva, izročila srebrno plaketo Zveze združenj borcev za vrednote NOB, in sicer za njena dolgoletna prizadevanja za ohranitev spomina in tradicije vloge žensk v narodnoosvobodilnem boju.

Katici Pintarič (v sredini) je srebrno plaketo izročila Vera Klopčič (na levi), na desni je dr. Zdenka Čebašek Travnik.

Katica Pintarič je namreč že vrsto let prizadevna gonilna sila v društvu in širše, ne samo na mariborskem območju. Slovesna predaja plakete je sklenila skoraj dveurni pogovor Majde Potrate, članice mariborskega ženskega foruma SD, z dr. Zdenko Čebašek Travnik, zdravnico, raziskovalko in nekdanjo varuhinjo človekovih pravic ter nekdanjo predsednico Zdravniške zbornice. Dogodek je v Mariboru potekal prav 8. marca, na mednarodni dan žena, in beseda je tekla o položaju žensk skozi oči in kariero dr. Zdenke Čebašek Travnik. Dejala je, da lahko ženske dosežemo veliko, kar so številne s svojim delom tudi potrdile. Sama ima obdobje med letoma 2007 in 2013, ko je bila varuhinja človekovih pravic, za najpomembnejši del svoje kariere, saj je v delovanje varuha uvedla pomembne novosti, ledino pa je orala tudi pri svojem poklicu zdravnice, med drugim pri proučevanju odvisnosti od alkohola in uvedbi forenzične psihatrije s centrom v UKC Maribor. Žalosti jo, da je zaupanje v zdravstvo zelo majhno, da se je boj zdravnikov za ljudi sprevrgel v boj za višje plače in da mladi zdravniki odhajajo v tujino ne toliko zaradi plač, ampak zaradi razmer za delo.

Irena Ferluga

Straška gora:

27. marca je predsedstvo ZB za vrednote NOB Straža položilo venec k spominski plošči kruto umorjene partizanske učiteljice Jožice Venturini in borca Antona Mišiča, ki je na mestu umora, na Ravbarjevi zidnici v Straški gori pod Srobotnikom.

Spontano in dobre volje se nam je pridružilo še kar nekaj naših članov

in krajanov občine, tako da smo nezahteven pohod z lahkoto opravili. Pri zidnici dobrega gospodarja Milana Ravbarja nas je pričakala partizanska pesem, ki jo je v spremstvu harmonike izvajal Mitja Bukovec. Zapeli smo še nekaj partizanskih in narodnih pesmi, položili venec in cvetje ter prisluhnili izbranemu recitalu Franca Umeka.

Članice ZB so s seboj prinesle kar nekaj okusnega peciva, gospodar Milan pa je postregel z narezkom, vročo pogačo in svojim najboljšim vinom. Druženje je bilo pristno in lepo in gotovo ga bomo še kdaj ponovili.

Branko Đukić

Kisovec, Loke:

Združenje borcev za vrednote NOB Slovenije Zagorje ob Savi je 30. marca izvedlo svojo volilno letno skupščino. Velika sklepčnost delegatov in delegatov ter številna udeležba gostov je v razpravi dopolnila vsebino skupščine. Uspešno opravljeno delo preteklega obdobja je bilo zaznamovano z zamenjavo vodstva, predsednika, dveh podpredsednikov in članov izvršnega in nadzornega odbora. Vsebinsko preteklega obdobja so v razpravi nadgradili

predvsem gostje. Vsa pohvala gre organom združenja za opravljeno delo. Predvsem predsedniku združenja v Zagorju, Milošu Prosencu, ki je bil glavni motor ustvarjalnega dela. Za njegovo osemnajstletno delo so mu člani združenja podarili posebno umetniško delo slikarja Milana Razborška »Napad na orožniško postajo 9. avgusta 1941 v Zagorju«. Prav tako so delegatke in delegati soglasno potrdili predlog, da se Milošu Prosencu dodeli naziv častnega predsednika Združenja za vrednote NOB Zagorje ob Savi. Novoizvoljenemu predsedniku Romanu Škrabarju in drugim novoizvoljenim v organe združenja želimo, da organizacijo po njeni dobro utrjeni poti popeljejo naprej!

Janez Krznar

Mali Rakitovec:

Slovesnost v spomin na 28 padlih borcev Šlandrove in Tomšičeve brigade in na požig desetih domačij (23. marca 1944) na Malem in Velikem Rakitovcu je bila 26. marca pri partizanskem grobišču nad Malim Rakitovcem.

Navzoče je pozdravil predsednik KO ZB Rakitovec - Pšajnovica in novi predsednik ZB NOB Kamnik Igor Kanižar. V imenu občine Kamnik je imel pozdravni nagovor podžupan Aleksander Uršič. Slavnostni govornik na prireditvi je bil generalni sekretar ZZB NOB Slovenije Aljaž Verhovnik, slovesnosti pa se je udeležil tudi pater Bogdan Knavs, ki je prisotnim namenil

prijazne besede. V kulturnem programu so sodelovali učenci osnovne šole Šmartno v Tuhinju in pevka partizanskih pesmi Marjetka Popovski iz Izole.

Igor Kanižar

Ozeljan, Šmihel:

So spomini, ki ne smejo v pozabo. Zato sta 13. marca krajevna skupnost Ozeljan - Šmihel in turistično društvo v sodelovanju s KO ZZB Ozeljan - Šmihel in Osek - Vitovlje pripravila tradicionalni pohod k Čukovi domačiji. V lepem sončnem jutru se je zbralo veliko ljudi z namenom, da se poklonijo žrtvam krutega dogodka. Na tej domačiji so namreč 10. marca 1944 Nemci žive vrgli v gorečo hišo zavedno partizansko družino: Ano, Viktorja in Antona Rijavca ter partizana Janeza. Krike groze je bilo slišati daleč v dolino.

Slavnostni govornik Mirko Brulc, predsednik Pokrajinskega sveta ZB za severno Primorsko, je lepo opisal pomen partizanstva in narodnoosvobodilnega boja. Opozoril je na potvarjanje zgodovine in neresnične izjave nekaterih sedanjih politikov, hkrati pa zaskrbljeno opisal dogodke v Ukrajini, ki lahko resno ogrozijo mir v Evropi in vsem svetu.

V kratkem programu so zadonele lepe partizanske pesmi, ki so jih z zanosom zapele pevke Ženske vokalne skupine Zimzelen iz Nove Gorice pod vodstvom umetniškega vodje Uroša Ceja. V prisotnosti praporščakov so k spominski plošči položili venec in z enominutnim molkom počastili spomin na žrtve na Čukovi domačiji.

Jolanda Mervič

Vavta vas:

Kljub še vedno prisotni grožnji koronavirusne epidemije in previdnosti naših članov smo se le odločili in pripravili redni letni zbor članov ZB za vrednote NOB Straža.

V Osnovni šoli Vavta vas smo zapolnili šolsko jedilnico in pretehtali svoje

delo za leto 2021, položili račune za opravljene posle pri obnovi in vzdrževanju spominskih obeležij na našem območju ter sprejeli načrt dela za leto 2022.

Bistveno je, da smo bili člani znova skupaj in da smo si marsikaj lepega povedali. Župan občine Straža Dušan Krštinč je pohvalil naše napore in trud pri vzdrževanju spominskih obeležij in predstavljanju naše občine s prisotnostjo naših delegacij s praporom na spominskih in drugih slovesnostih po vsej Sloveniji.

Zelo lep nastop je izvedel mešani pevski zbor upokojencev občine Straža pod vodstvom Mitje Bukovca. Tudi letos smo obdržali železni repertoar naših dejavnosti in dodali nekaj novih, bolj aktualnih. Načrt dela je stvaren in upamo, da ga bomo uspešno izvedli.

Branko Đukić

Ankaran:

Združenje borcev za vrednote NOB Ankaran je skupaj z občino Ankaran, šole in vrtcem počastilo mednarodni dan žena. Večnamenski prostor šole so napolnile žene in matere ter otroci pa tudi kakšen predstavnik moškega spola je bil zraven.

Slavnostna govornica dr. Ljubica Jelušič, univerzitetna profesorica, nekdanja ministrica, mama, je opozorila na edinstveni dogodek pred skoraj osmimi desetletji, ko je 17. in 18. oktobra 1943 na 1. kongresu nastala SPZZ predvsem iz potrebe, da se ženske enakopravno vključijo v narodnoosvobodilni boj in tako kar najbolj dejavno sodelujejo v političnem življenju. Žal pa je nato s konkretnimi primeri lepo pokazala, kako se kljub enakim pogojem ne uresničuje enakost med spoloma in da je pot do te uresničitve še dolga. Z željo po miru se je dotaknila trenutnega vojnega stanja v Ukrajini. Župan Gregor Strmčnik je k že povedanemu dodal nezavidljivo in nenadomestljivo vlogo žene pri obvladovanju pandemije covid 19 in povedal, da je odnos občinskega vodstva do žene pozoren, razumevajoč in nediskriminatoren. Ženi - materi so se s pesmima poklonili tudi otroci vrtca in šole ter njihovi mentorici Valentina Šukljan in Nada Đukić, Drobna pesem šestošolca pa 100. obletnici rojstva Karla Destovnika - Kajuha.

Praznično razpoloženje je s čajanko, ki jo je pripravila naša šola, popestrila nasmejana pesem ankaranskega mešanega pevskega zbora Ulka pod vod-

stvom Mirana Zadnika, ki je tematsko obarvala večer. Tega je prikupno povezala predsednica Združenja Darinka Vovk. Predsednica je vsem ženskam čestitala v imenu ZB Ankaran in društva Dobrič.

Neda Zorman

Temnica na Krasu:

Pri spomeniku v Lazcu pri Temnici na Krasu je bila 26. marca tradicionalna slovesnost v spomin na 19 padlih italijanskih in slovenskih partizanov. Zbralo se je okoli 90 krajanov in gostov, ki so se ob tej priložnosti spominjali dogodka pred 78 leti, ko se je na tem kraju zbrala skupina 52 mladih partizanov, večinoma Italijanov iz srednje Italije, namenjenih v partizanske enote v Trnovskem gozdu. V sončnem popoldnevu 16. marca 1944 so jih nenadoma napadle dobro oborožene nemške in italijanske enote. Slabo

oborožena skupina partizanov se jim ni mogla dolgo upirati. Nekaj jih je takoj padlo, drugim se je uspelo umakniti. Ubityh je bilo 17 fantov in dve dekleti. Partizani so bili izdani.

Slavnostni govornik je bil Mirko Brulc, predsednik Pokrajinskega sveta ZB NOB za severno Primorsko. Nekaj pozdravnih besed sta prisotnim namenila Mauricij Humar, župan občine Miren - Kostanjevica, in dr. Oto Luthar, predsednik KS Temnica, ki nam je tudi pomagal pri pripravi prireditve. V kulturnem programu so sodelovali ženska vokalna skupina Zimzelen in učenci podružnične šole Kostanjevica na Krasu. Po končani proslavi smo sončni dan izkoristili tudi za druženje.

Martina Peršič

Jamnik:

11. marca je minilo 80 let od tragičnega dogodka, napada na škofjeloško četo in prve ljubljanske prostovoljce, ki so se leta 1942 po umiku iz Dražgoš zatekli na zapuščeno Jamnikovo domačijo. Tam so preživeli skoraj mesec dni, zatem pa so jih odkrile okupatorjeve sile, jih napadle in v spopadu ubile sedem mož.

V SLIKI IN BESEDI

Krajevna organizacija Škofja Loka mesto vsako leto pripravi slovesnost, na kateri se zbrani poklonijo pogumu padlih mož, ki so se do konca bojevali za svobodo slovenskega naroda. Letos smo se zbrali 12. marca in se z avtomobili odpeljali do kmetije pri Žirovniku. Od tam smo se peš odpravili do kraja tragičnega dogodka, kjer se je ob 11. uri začel kulturni program, sestavljen iz recitacij in krajšega nagovora, vključeval pa je tudi glasbeno točko. Padlim žrtvam smo v spomin položili lovorjev venec. Udeleženci slovesnosti so s svojo prisotnostjo spomnili na pomen poguma tistih, ki so za prihodnost naroda dali svoje življenje. Njihova žrtev ne sme nikoli zbledeti v pozabi!

Franc Franko

Dolenjske Toplice:

Člani občinske organizacije borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice smo imeli 4. marca v Osnovni šoli Dolenjske Toplice svojo redno, letos tudi volilno konferenco. Konferenco smo začeli s kulturnim programom, ki je bil letos posvečen 100. obletnici rojstva partizanskega pesnika Kajuha. Padel je 22. februarja 1944 na Žlebnikovi domačiji pri Zavodnju pod kroglo Slovenca Franceta Černeta, glavnega orožniškega stražmojstra z Raven na Koroškem. Kajuheve pesmi so brali dijakinje novomeške gimnazije, učenka naše šole in član gledališke skupine Mlada Zarja.

Vsi naši člani so že pred konferenco prejeli zloženko, s katero so bili obveš-

čeni o delu organizacije. V letu 2021 je bilo v organizacijo ZB vključenih 227 članov, sprejeli smo štiri nove člane, umrlo pa je sedem članov. Dokončali smo dela na spomeniku v Kočevskih Poljanah, očiščeni sta bili plošča in okolica spomenika v Starih Žagah, ob dnevu upora proti okupatorju smo organizirali kolesarjenje z obiskom spomenikov narodnoosvobodilnega boja in pripravili predstavitev knjige Pomniki boja za svobodo, denar od prodaje te knjige pa namenili za obnovo partizanskih spomenikov. Odzvali smo se tudi na literarni in likovni razpis natečaja ob 80. obletnici ustanovitve OF. 16. avgusta 2021 smo pripravili spominsko slovesnost in pohod ob spominskem dnevu občine ter tako počastili 16 talcev iz naše občine, ki jih je italijanski okupator postrelil v Vavti vasi.

Starejše člane, stare 90 in več let, smo ob njihovih rojstnih dnevih obiskali in jih obdarili, prav tako smo ob novem letu s skromnimi darili obdarili vse starostnike nad 80 let.

V naslednjem štiriletnem obdobju bo organizacijo še naprej vodil stari odbor. Nadaljevali bomo izvajanje nalog iz minulega programa, predvsem glede spomenikov in obeležij. Nujna bo obnova spominske table ob dostopu k Domu v Bazi 20. V letu 2022 bo nameščena QR-koda pri spomeniku na pokopališču v Dolenjskih Toplicah. Izvedli bomo pohoda talcev iz Podhoste do Vavte vasi in pohod po Pešpoti Levstikove brigade. Ob dnevu upora bomo pripravili proslavo, ob spominskem dnevu občine in dnevu mrtvih pa žalne komemoracije. Upam, da nam koronavirus letos ne bo preprečil izleta v maju in predavanja Blaža Štanglja o partizanskih bolnicah.

Helena Miša Kulovec

Sv. Jurij ob Ščavnici:

Na dan, ko so ukrajinski kozaki, sodelavci nemškega okupatorja, 3. aprila 1945 v gozdu na Blagušu pri Sv. Juriju ob Ščavnici ustrelili 12 nedolžnih žrtev, sta Krajevna organizacija ZB Videm ob Ščavnici in občina Sv. Jurij ob Ščavnici pripravili spominsko slovesnost. Med drugim so se je udeležili tudi predsednik Združenja Zveze borcev Gornja Radgona Boris Edšid, ravnatelj Osnovne šole Sv. Jurij ob Ščavnici Marko Kraner in predsednik KO ZB Videm ob Ščavnici Boris Kovačič. Slovesnost se je začela z nagovorom podpredsednika KO ZB Videm Štefana Trstenjaka in Antona Slane, župana občine Sv. Jurij ob Ščavnici.

O obisku kozakov v Seliščih 3. aprila 1945 je spregovorila živa priča, tedaj desetletni Alojz Veberič. Opisal je njihovo »pohajkovanje« po vasi in ustrahovanje prebivalstva. Za krajši kulturni program je poskrbel znani kulturni delavec v občini Sv. Jurij ob Ščavnici Boris Kovačič, ki je recitiral nekaj pesmi partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha.

Ob praznovanju 55. obletnice te morije je v nagovoru domačin iz Dragotincev, pomožni škof dr. Vekoslav Grmič, tedaj dejal: »Danes pred 55 leti so nemški okupatorji na tem kraju zagrešili gnusen zločin, ko so njihovi hlapci, kozaki, 3. aprila 1945, ustrelili 12 talcev, moških iz bližnje okolice.

Talce naj bi pripeljali iz ptujskih zaporov in jih zaprli v kletne prostore jurjevske osnovne šole. Zločin jim je narekovalo golo maščevanje. Bil je to v velikonočnem času, ki je simbolično naznanjalo zmago nad fašisti in nacisti, največjimi sovražniki krščanske civilizacije, sploh človeštva in posebej narodov, ki so jih obsodili na smrt. Med njimi so bili tudi Slovenci.

Talci so v resnici krščanski mučenci, od katerih je sedanjí papež že mnoge razglasil za blažene in svetnike kot Maksimilijana Kolbeja in Edito Stein. Tako smo lahko Slovenci prepričani, da imamo med svetniki mnogo pričevalcev iz teh časov. Tudi teh 12 talcev, ki se jih tukaj spominjamo, je gotovo doseglo palmo mučeništva in krono slave. Zato smo lahko ponosni nanje.« Naj sklenemo ta zapis z besedami spomina, ki so ga ob praznovanju 55. obletnice te grozne morije povedali tedaj še živeči občani. Slišali so namreč, kako so možje, ki so jih v »procesiji smrti« gnali na morišče, glasno molili in se tako odpravljali v onostranstvo.

Ludvik Kramberger, foto: Marjan Halec

Zg. Polskava:

Člani KO borcev za vrednote NOB so v marcu izvedli redni letni občni zbor, na katerem so pregledali delo v preteklem letu in potrdili program dela za letos. Kljub koronavirusnim razmeram v letu 2021 so bile izvedene vse zastavljene naloge. Uspešno sodelujejo z vsemi društvi v KS in občinsko

organizacijo ZB. Trenutno je vseh članov v KO 71. Ob prazniku krajevne skupnosti Zg. Polskava so se udeležili komemoracije ob grobu talcev v Gaju pri Zg. Polskavi. Seveda so pred tem skupaj z lovsko družino Zg. Polskava primerno uredili okolico spomenika talcev. Letos marca je minilo 70 let, odkar so talcem na tem mestu postavili spomenik, KS Zg. Polskava pa je 23. marec izbrala za svoj krajevni praznik. Na komemoraciji so nastopili učenci Osnovne šole Zg. Polskava, pevski zbor Obrtnik in znamenita Frajhajmska godba. Prisotne sta pozdravila tudi predsednik KS Zg. Polskava Uroš Klajdrič in predsednik Krajevne organizacije Zg. Polskava Marian Ravš.

Jožica Ravš

Pugled:

Združenje borcev za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje in njegova krajevna organizacija Zadvor - Sostro sta 26. marca izvedla odmevno proslavo ob 80. obletnici bojev na Pugledu. Na prekrasem sončen dan se je prireditve udeležilo veliko ljudi.

Pred uradnim začetkom prireditve so predstavniki združenja skupaj s predstavniki stranke ljubljanske Levice na spomenik na vrhu Pugleda v spomin štirim padlim partizanom, ki so 23. marca 1942 v bitki z italijanskim okupatorjem izgubili življenje, položili cvetje. Položitev cvetja so spremljali Partizanska spominska četa Triglav in praporščaki vseh krajevnih organizacij združenja Moste - Polje ter veteranov vojne 91 Ljubljana in praporščak Združenja za vrednote NOB Nova Gorica. Prav tako so slovesni dogodek spremljali pohodniki, ki so se v organizaciji Mladih borcev in DU Zadvor udeležili slavnostnega pohoda na Pugled. Slovesna prireditve je potekala pred Podružnično šolo Mali Lipoglav. Zbra-

ne je pozdravila predsednica moških združenja za vrednote NOB Branka Kastelic. Med udeleženci proslave je bila tudi Valerija Škrinjar Tvrz, partizanka in udeleženka bitke na Menini. V imenu župana mesta heroja Ljubljane je spregovoril podžupan Dejan Crnek. Slavnostni govorec je bil Milan Gorjanc, član predsedstva ZB NOB Slovenije. Podrobneje nam je predstavil potek bitke II. štajerskega bataljona z Italijani, ki je bila 23. marca 1942, ter razmere, ki so bile v tistem času na Pugledu, kjer je bil partizanski tabor, kjer so potekale vse dejavnosti za preskrbo partizanskih enot od preskrbe s hrano, izobraževanjem, sanitetnim materialom in podobno. Tu je nastala tudi legendarna pesem Tam na Pugled gori, od koder se je partizansko gibanje širilo po vsej Sloveniji. Velik del svojega odmevnega govora je posvetil tudi trenutnemu družbenopolitičnemu stanju v Sloveniji in vojni v Ukrajini, pri čemer je satirično in humorno osvrknil neposrečene korake slovenske diplomacije.

V kulturnem programu, ki je bil posvečen tudi 100. obletnici rojstva partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha, sta pesmi recitirala B. Jozelj in A. Andošek, nekaj partizanskih pesmi je zapel kvartet Uporniki.

Branka Kastelic

DOGODKI Andraž nad Polzelo

»Dan slovensko-ameriškega prijateljstva«

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor se je 6. aprila udeležil tradicionalne slovesnosti »Dan slovensko-ameriškega prijateljstva«. Ob obletnici strmoglavljenja ameriškega bombnika B-17 je položil venec k spominski plošči v spomin na osme člane posadke, ki so ob tem umrli.

Tradicionalne slovesnosti v znamenje slovensko-ameriškega prijateljstva se je udeležila tudi veleposlanica Združenih držav Amerike v Sloveniji Jamie Lindler Harpootlian in zbrane tudi nagovorila.

Dan slovensko-ameriškega prijateljstva zaznamujemo od leta 2014, ko je bila v Andražu nad Polzelo odkrita spominska plošča v spomin posadki desetih pilotov bombnika B-17, ki je strmoglavil ob vznožju gore Oljke 19. marca 1944. Osem jih je umrlo in so bili pokopani na pokopališču v Andražu nad Polzelo, dva sta strmoglavljenje preživela ob pomoči prebivalcev Andraža.

S tradicionalno spominsko slovesnostjo se poklonimo srčnosti in junaštvu ameriških pilotov. Spominjamo se sodelovanja med ameriški vojaki in slovenskim narodnoosvobodilnim gibanjem med drugo svetovno vojno.

S svojo prisotnostjo so dan prijateljstva med obema državama počastili številni vidni predstavniki Združenih držav Amerike. Na povabilo predsednika republike se je leta 2017 slovesnosti udeležil zdaj pokojni John McCain, senator Združenih držav Amerike, eden najvplivnejših in najuglednejših ameriških politikov in kandidat za predsednika ZDA. Lani so s svojo prisotnostjo dan slovensko-ameriškega prijateljstva počastili člani Senata Združenih držav Amerike, ki so obiskali Slovenijo.

UPRS, foto: Tamino Petelinšek/STA

PESEM

Deklica ob potoku

*Ob zori, ko zbudi se dan
in polje v soncu vzrumeni,
je stekla deklica čez plan,
kjer bistri potok žubori.*

*»Oj ti, ki tečeš v daljno stran,
kjer je moj fant vse dolge dni,
povej: je boj že dokončan,
že ljubi moj domov hiti?«*

A potok tih je in teman.

*»Kaj z ljubim se, povej, godi?
Je mar obležal, strd od ran?«*

*Sklonila k vodi je oči,
»Gorje,« je kriknila, »gorje!«
Le kri uzrlo je srce.*

Rado Bordon (1945)

(Vir: Slovensko pesništvo upora, druga knjiga Partizanske. Izbral in uredil Boris Partenu. Novo mesto: Dolenjska založba 1995, str. 440.)

V METEŽU ZGODOVINE *Druga svetovna vojna*

Z bratom prvič na Koroško

Kadar smo se pogovarjali o drugi svetovni vojni, smo govorili veselo, sproščeno, vedno pa nekam bolj pritajeno, kot bi se bali, da bi nam kdo utegnil ukrasti to našo dragotino. Govorila sta le starejši brat in sestra, ki jima je bilo takrat sedem in trinajst let, ko smo morali po nesrečno izgubljenem plebiscitu na vrat na nos zapustiti Koroško in se preseliti v kraljevino SHS. Jaz sem ju samo poslušal, poslušal z odprtimi usti in žarečimi očmi in srkal to prelepo pravljico v srce.

Čudovito se mi je zdelo, da se tam pozimi sankajo vsi ljudje. Na Štajerskem bi rekli, da se jim je zmešalo, če bi videli po bregu drčati se 60- ali 70-letne in še starejše. Pa tisto o šoli v Lipi nad Vrbo in traticah okrog nje. Ničkolikokrat sta mi morala ponavljati, kako sem v Šentilju in Gurah trkal s peščico na hlevska vrata in klical »be-be«. Za njimi so bile namreč ovce. Takrat so žvižgale granate čez šolo v Šentilju. Ker mi je bilo šele dve leti, nisem razumel te čudne človeške govornice. Brat je po cele dneve tekal z leseno puško in streljal na fižolovke, na Ruse. »Hanzi, razumi, bila je vojna. Oče je bil mobiliziran in se je moral boriti na Balkanu proti Srbom. In mi otroci smo se borili z njim.« Tako sta mi dopovedovala brat in sestra.

In od tistih bajnih borovih gozdovih; o skrivnostni mračni cesti, ki pelje skozi gost smrekov gozd

iz Rožeka v Lipo, na kateri je bil večkrat kdo napaden; o Krempičevi Mici, Falerjevih fantih, o de-roči Drali; o strmih Karavankah, odkrhnjenem Dobraču in molčecih jezerih; o dolgih belih kačah, ki se pozimi vijugajo z vrha Gorlice proti nižavam in jim šele vigred ob Osojskem jezeru stopi bele krone. O bogatem Beljaku in imenitnem Celovcu in Vorančevih »brnečih koroških zimah« – vse to je bila čudovita pravljica, ki je burila mojo mlado dušo.

V deškem srcu je zrasla prelepa podoba o koroški deželi. Hrepenel sem po njej, kakor se toži fantu po daljni ljubici, bolelo me je v prsih kot neutešena ljubezen. Kadar sem sam sanjari, sem razgrinjal te spomine iz skrbno zganjenih pisanih cunjic in si slikal podobe o njej vse lepše in pestreješe.

Prišla je okupacija in z njo možnost, da jo končno vidimo, to našo rodno zemljičo. Sam sem se pripeljal iz Judenburga, kjer sem delal v tamkajšnji bolnišnici; brat Erih, gozdarski inženir, pa je prišel iz Maribora. Koroška je bila dodeljena velikemu rajhu in švabski mogočniki so dokončno izbrisali to zibel slovenstva z zemljevida. Njeni sinovi so krvaveli po frontah in umirali po koncentracijskih taboriščih, doma ostali pa so otrpnili v grozi. Le redki so že takrat prisluhnili boju svojih bratov z nemško zverjo onkraj Karavank. Vendar se

je boj pogumnih fantov in deklet od tam iz dneva v dan vse bolj slišal tudi na Koroškem. Pesem pušk in mitraljezov je budila vero in zaupanje tudi v slovenskih koroških srcih. Nad Železno Kaplo, v Selah in bližnjih vaseh je takrat že močno vrelo. Matija Verdnik je s tovariši že prvo leto onstran Karavank organiziral svoj rod in se povezal z borci v Jugoslaviji.

Takrat nisva vedela zanj in tudi on ne za naju, ko sva prišla in z apostolsko gorečnostjo križarila med sorodniki po Rožu. Februarja leta 1942 sva izstopila na nekdanji mejni postaji Področčici. Bil je pust megleno deževen zimski dan. Na visoki sneg je na gosto rosilo, midva pa sva na domača tla stopila slovesno razpoložena. Zdelo se nama je, da je narava kar pravšnja, saj je tudi najina domovina strta in v brozgo poteptana. Nič naju ni razočarala. V tem pustem zimskem dnevu sva skozi meglu slutila njeno poezijo in bolečino.

V bližnji vasi sva vstopila v trgovino najinega sorodnika. V njej je delala njegova žena s pomočnico. »Dober dan!« sva pozdravila. »Sie wunschen?« je odvrnila trgovka. »Ne, ne, nič ... kar tako sva prišla, malo bi si ogledala, kaj bi bilo vredno kupiti.« Pri tem sva skrivaj opazovala najino čedno mlado sorodnico, ki sva jo prvič videla, ona pa si je radovedno ogledovala naju.

Čez nekaj časa se je brat ustavil pri visečih vrveh. »Koliko pa stane to-le?« Ženi se je pa le čudno zdelo, da se je ustavil pri za prst debeli vrvi, in je vprašala: »Zakaj vama bo ta štrik?« »Hm, zakaj?... Zato pač ... Človek pride v rodni kraj, pa ga še poznajo ne ...« »Ježešmarija, pa ne, da bi bila vidva Orlnova?« (učitelj Karel Hribernik iz Št. Jakoba v Rožu)

Potem smo se dovtipu pošteno nasmejali in se krepko poljubili, kot je to na Koroškem navada, in smo bili koj prijatelji. Zvečer smo se šli

slepe miši. Lovili smo se stari od 20 do 30 let po sobah in se plazili pod mizami in stoli in čez omare in bili sproščeni kot že dolgo ne. Bili smo pač na Koroškem, kjer se tudi stari sankajo.

V naslednjih dneh sva z bratom od jutra do večera kot omamljena hodila po bližnjih vaseh. Neki zavedni Korošec nama je povedal, kje so zanesljivi ljudje in kod nemčurji. Ustavljala sva se največ pri sorodnikih. Kjer se je le dalo, sva govorila o boju partizanov na Gorenjskem, v Savinjski dolini, na Pohorju in Dolenjskem. Požirali so najine besede. Bili pa so seveda tudi taki, pri katerih sva morala biti previdnejša v besedah. Posebej sva bila opozorjena na nekega renegata, ki je bil zagrizen nacist – »Blutordentrager«. Srečala sva se z njim v vasi ob spušenih zapornicah. Povabil naju je v hišo, pa sva odklonila. Midva sva govorila z molkom, on pa s strupeno govornico; »To pa morata vedeti, da se kaj takega, kar je počenjal vajin oče ob plebiscitu, ne more nikdar več ponoviti. Tako so končali vsi, ki so bili za Jugoslavijo. Le pogledajte jih in njih domačije razpadajo. Karnteleibdeutsch!« Najin molk je menda postal prezgovoren, zato sva se prav na hitro poslovila.

Naslednji dan sva odhajala, bil pa tudi že skrajni čas. Pozneje sem zvedel, da naju je že iskala policija. Svoje oefarske misli sva zaupala tudi neki babici, ki naju je prijavila. Tipično za takratni čas. Babici, tej predstavnici najbolj klepetavega dela ženstva, sva šla iztreset svoje srce! Nekajkrat so me imeli pozneje Nemci v precepu, pa se mi začuda za ta moj greh ni bilo treba nikoli zagovarjati.

Čez noč je snežna brozga zmrazilna in naravo je pokrilo belo ivje. Ko sva se vzpenjala po obronkih hriba proti obmejni postaji, se nama je ob sončnem vzhodu odprl Rož v vsej svoji deviški be-

lini in lepoti – kot v zahvalo. Močno ivje je pobelilo sneg in sončni žarki so v razkošnih snopih trgali megleno tenčnico, zlatili in ozarjali ta prečudni kraj. Iz daljave so nas pozdravljale Gure in prijazna cerkva v Šentilju. Sedla sva na vlak in se odpeljala do Celovca. Tam sem moral izstopiti, in ko sem se vrnil po nekem opravku, je vlak, na katerem se je peljal moj brat, pravkar narahlo krenil proti Dravogradu in Mariboru. Z razprtimi rokami je slonel brat Erih na spuščnem oknu, širok čez pleča in čeden na oko. V teku sem ga dohitel in mu segel v majhno krepko dlan. Nasmihala sva se drug drugemu, kakor da sva opravila dobro delo. Živo mi je ostal v spominu njegov rahlo trpki nasmeh. Zadnjič sva se videla. Drugega oktobra istega leta so ga skupaj z 143 drugimi talci ustrelili v Mariboru, ker je organiziral upor v Dravinjski dolini, povsem na svojo pest in se šele po treh mesecih s skupino desetih borcev ilegalno priključil OF Maribor.

PESEM

Maj je
mesec rož
in cvetja

*Maj je mesec rož in cvetja,
Močnik je prav dobra jed,
Muh je največ sredi poletja,
Medved liže sladki med.*

*Žoga vsaka je okrogla,
Žepar krade nam denar,
Žarki ne gredo krog vogla,
»Žicanje« ni lepa stvar.*

Neznani avtor

Spoštovani gospod urednik!

Sem potomec koroške družine Hribernik iz Št. Jakoba v Rožni dolini, ki je po plebiscitu morala zapustiti Koroško in migrirati v Slovenijo. Zato sem podoživljal bolečino svojih prednikov ob branju obširnega pisanja dr. Matjaža Kmecla v 59. številki naše Svobodne besede, še posebej zato, ker je v njej omenil poslovlino pismo talca, mojega strica Eriha Hribernika, ustreljenega v mariborskih zaporih. Bolečino, ki jo je preživljala družina ob izgubi domovine Koroške, in dogajanja v drugi svetovni vojni lepo opiše njegov preživel brat, dr. Ivan Hribernik iz Kranja, ki je bil od leta 1943 partizanski zdravnik Matjaž na Jelovici.

Matjaž Križanec

V METEŽU ZGODOVINE *Gračnica pri Rimskih Toplicah*

Spomin na »živi zid«

Ob 78. obletnici pohoda štirinajste divizije na Štajersko in spopada z nemško kolono v dolini Gračnice je bila 13. februarja spominska slovesnost v tej dolini. Udeležile so se jo delegacije borcev za vrednote NOB iz Posavja, s Kozjanskega, iz Zassavja, Metlike, Tolmina, Cerkna in Celja, pripadniki slovenske vojske, nekaj nekdanjih otrok, ki so bili v spopadu uporabljeni kot živi zid, pa delegacije veteranov vojne za Slovenijo in policijskega veteranskega združenja Sever.

Letošnji pohod po poteh divizije je bil le enodnevni, od Okroglic nad Sevnico do Gračnice. Pohodnike Društva za ohranjanje spomina na pohod XIV. divizije Laško so na Okroglicah pozdravili predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Sevnica. Ob tem so se spomnili dogodka v tej dolini 12. februarja 1944, ki prav gotovo spada med najbolj mračna in cinična dejanja okupatorjev pri nas. Divizija se je ta dan v hudem mrazu in skoraj meter visokem snegu pomikala preko Sv. Lovrenca v doli-

no Lokavca, mimo lokavške šole, ki je bila ta dan prazna, ker so bili otroci z nemškim učiteljem na filmski predstavi v bližnji tovarni. Bil je zadnji dan prvega polletja in otroci so tam dobili tudi spričevala. Okrog 14. ure je divizija prispela do gostilne Blatnik. V tem času so se iz smeri Rimskih Toplic bližale enote »vermanshafta«, ki so nameravale v dolino Gračnice. Ob izlivu Gračnice v Savinjo so se vermani srečali s šolsko mladino, ki se je vračala s predstave v tovarni lesne galanterije. Vseh šolarjev je bilo okrog 60. Dekleta so po predstavi takoj odšla domov, fantje pa so se ustavili ob vojaki. Ti so jih spraševali, od kod so doma, in jim govorili, da bodo šli skupaj proti domu. Ko so se vojaki okrog 15.30 napotili peš po soteski Gračnice, so jim dečki sledili, saj je bila to tudi njihova pot domov. Komandant partizanske zasede Ilija Badovinac je osupnil, ko je zagledal na cesti okupatorsko predhodnico, okrog 150 mož, pred njo in ob njej pa šolske otroke. Takega prizora še ni videl. Nekaj časa je pomišljal,

potem pa dal povelje za napad. Otroci so zaslišali klice partizanov naj se zaklonijo. Vermani so se znašli v križnem ognju. Na cesti so obležali mrtvi in ranjeni, preživeli pa so iskali zavetje. Otroci so v prvem trenutku prav tako poiskali zavetje, potem pa so delno pritekli in se delno priplazili do gostilne Blatnik,

kjer so bolničarke obvezale ranjene. Do tega trenutka partizani niso imeli izgub. Prva žrtev je bil komandant bataljona v zasedi Ilija Badovinac, ki se je umikal med zadnjimi in se je pred odhodom vrnil na cesto, da bi mrtvim in ranjenim sovražnikom pobral brzostrelke. Strelji so ga zadeli, tako da je mrtev obležal

v Gračnici. Od šolskih otrok je na cesti obležal mrtev Ivan Lapornik, star 13 let, iz Paneč. Ranjeni so bili Peter Deželak iz Brodnice, star 14 let, Ivan Hliš iz Paneč, star 13 let, prestreljen skozi prsi, Ivan Požin iz Lokavca, star 13 let, in Anton Belje iz Paneč, star 14 let. Deželak in Hliš sta bila prepeljana v celjsko bolnico, Požin in Belje pa sta se zdravila v domači oskrbi.

Ob spomeniku so delegacije položile vence, člani Revirske spominske čete, moški pevski zbor iz Laškega, laška pihalna godba in pevka Marjetka Popovski pa so izvedli kratek kulturni program. Prisotne je nagovoril član predsedstva ZVB za vrednote NOB Slovenije Milan Gorjanc, pozdravili pa so jih podžupan občine Laško Matjaž Pikel in podpredsednica Zveze koroških partizanov iz Celovca Mojca Kolečnik. Kljub hladnemu vremenu se je na slovesnost zbralo približno 300 udeležencev, ki menijo, da grozote druge svetovne vojne ne smejo v pozabo.

Andrej Mavri

KULTURA Darko Nikolovski

»Kajuh sem jaz«

Letos zaznamujemo sto let od rojstva Karla Destovnika - Kajuha. Da bi počastil ta dogodek, sem napisal monodramo »Kajuh sem jaz«.

Zgodba je postavljena v trenutek, tik preden Kajuha prestrelijo naboji iz nemške brzostrelke in se mu pred očmi odvrti film njegovega življenja. Mislim, da tako čustvene zgodbe še nisem napisal.

Zato sem se odločil, da bom tudi režiral to predstavo. Ne vem, kako naj vam to razložim ... preprosto vidim celotno predstavo v glavi in bi res rad prenesel to vizijo tudi drugim. Zgodba je namreč malo posebna, sestavljena iz različnih gledaliških predstav in performansov, celovečernih filmov, TV-serij in oddaj, kratkih filmov in videospotov. Zgodbo o Kajuhu bo povedala ženska.

Glasbo bo pomagal sestaviti Aljoša Saksida. Z Aljošo deliva ljubezen do Kajuha in on je že uglasbil nekaj njegovih pesmi, toda za ta projekt imava v mislih čisto drugačen pristop.

Prihodnji teden bomo začeli akcijo zbiranja sredstev za izpeljavo projekta. Ne bomo prosili za javni denar. Zdi se mi ponižujoče, kako se ta vlada obnaša do kulture in kulturnikov (ali nasploh). Zato bomo iskali podporo pri ljudeh, ki spoštujejo in cenijo slovensko kulturo. Za začetek bomo ponudili majice, s katerimi bomo pokrili stroške produkcije.

Sledite zgodbi, podprite nas pri delovanju in postanite del naše zgodbe, ker ... naj malo spremenim Kajuhovo pesem Kralj Matjaž:

*Kajuh sem jaz,
Kajuh si ti,
smo mi in ste vi vsi,
kar nas malih je, zatiranih ljudi.
Zato ... zbudite se ... Kajuhi!*

Igralka Inti Šraj nas bo v unikatni predstavi popeljala v Kajuhov svet, v svet njegovih najpomembnejših pesnitev, razmišljanja in doživljanja sveta. Besedilo in režijo je podpisal Darko Nikolovski.

Obsodba krivične ureditve sveta, življenjska vedrina, neomajna in svetla vera v človeka, borbenost in iskrenost – v vsem tem sta moč in lepota Kajuhovih pesmi.

Zato so še danes najzvestejše pričevalke velike človečnosti in hkrati opogumljajoča spodbuda, da bo jutri drugače.

Ženska interpretacija Kajuha poudarja univerzalnost in sodobnost pesnikovega razmišljanja, saj vključuje vsakega posameznika in posameznico. Kajuh pripada vsem! Za glasbene interpretacije Kajuhovih pesmi sta poskrbela Aljoša Saksida in Darko Nikolovski.

Kot Kajuh – bom šel med ljudi

s knjigo Hugoja v rokah.
In klical ljudem bom in klicali bodo milijoni z menoj.
»Dol z vojno, nasiljem, krivico!«
Za mir bom govoril, ljubezen, svobodo.
Začutil bom dneva novega sij.
Da bi zbrali denar, potreben za produkcijo igre, smo se odločili, da bomo prodajali majice »Kajuh sem jaz!«.

Ne bomo prosjačili denarja, ampak bomo vsem podpornikom ponudili produkt v zameno za njihovo podporo. Cena majčke je 18 evrov (+ poština).

Tu je povezava do trgovine:
<https://www.postanipartizan.com/izdelek/kajuh-t-shirt/>

Pripravili smo pa tudi omejeno izdajo majice »Zlati Kajuh«. Teh majic bo narejenih samo 50.

Cena je 36 evrov (+ poština). Za vsa vprašanja sem dosegljiv na 031 284 352.

PESEM

Spet svobodni

*Dobro, prav je, da nam govorijo, kaj godi se,
v katerem grmu vrag tiči, z boleznijo,
s smrtjo nas strašijo,
pa ne da nas spreobračajo in nas učijo,
kako naj vse verjameмо,
za skrb razloga ni, da vse je prav,
da oblast za vse skrbi.*

*Še ob tem nam s kaznijo grozijo,
gorje nam vsem, če ne bi ubogali,
brž vsak v svojo luknjo
in naj se pomirimo, tako bo bolje,
pamet nam solijo,
mi kažemo vam pravo pot,
nam mažejo oči, nazaj če se ozremo,
smo to nekoč že slišali.*

*Se zdi, da enkrat spet
nas osle vlečejo na led,
za vse smo sami krivi,
da tako trpimo, za zgled
si Ogre naj vzemimo, tiste reveže,
ki so zaspali, predolgo so molčali,
na kolenih zdaj si le želijo,
da bi od mrtvih vstali – ne, hvala,
mi nočne more sebi ne želimo,
mi še ne spimo.*

*A nas teži, duši,
v prsih nas tišči,
v pesti nas ščemi,
da dan premaga noč,
po tem mi hrepenimo,
da tišči bridki meči,
ki v nočni rosi rjavijo,
se v pluge spremenijo,
da mrak zamenjajo luči,
vse v upanju, da v novi zarji
vsak spet končno
svobodno zaživi.*

Maks Kobal

NEPRESLIŠANO

Marijan Križman, predsednik Fundacije Franc Rozman - Stane, 9. aprila v Velenju, na dobrodelnem koncertu Samo en cvet:

»Letošnje – Kajuhovo – leto posvečamo spominu na čutečega, naprednega in dejavnega mladega človeka, ki ga poznamo predvsem kot pesnika, pa tudi kot zavzetega kulturnika in partizana. Vse to je bil Karel Destovnik - Kajuh ... Decembra letos bo preteklo sto let od njegovega rojstva. Osnovno šolo je Karel Destovnik končal v domačem Šoštanj, kamor se je pozneje vedno vračal. Pesmi je začel pisati že v nižji gimnaziji v Celju, objavljati pa pod različnimi psevdonimi po letu 1938. Leta 1940 je bil zaradi »sodelovanja pri širjenju komunističnih idej« izključen iz celjske gimnazije in je šolanje nadaljeval v Mariboru. Od tam pa so ga – zaradi političnega delovanja – v začetku leta 1941 za krajši čas internirali v Srbijo ... Avgusta 1943 je Kajuh iz Ljubljane odšel v partizane, kjer je postal vodja kulturniške skupine 14. divizije. Kot organizator in recitator je sodeloval na številnih mitingih v različnih krajih po Sloveniji, saj je tako načrtno gojil čim bolj neposredne stike z ljudmi. Njegove pesmi so navdušeno sprejemali, zapisovali, jih prebirali in recitali. Divizijska tehnika pa mu je konec leta 1943 v Starih Ogencah nad Juriščami razmnožila zbirko zbirko Pesmi, ki jo je izdala v 38 izvodih.«

Branka Černigoj v Sajevčah pri Postojni na spominski slovesnosti ob 77. obletnici tragične boja Sočanovega bataljona:

»Borci Sočanovega bataljona so bili na poti na Dolenjsko, da bi okrepili I. brigado NOV. Pot je bila izjemno naporna, saj so v glavnem pešočili ponoči, ko so se s Trnovskega gozda preko Vipavske doline in Krasa približali proti Postojni. Bila je zima, mraz, obloženi so bili s težkim tovorom (tiskarski stroj, akumulatorji, sol ...), ki so ga morali prenesti na cilj. Ko so se približevali Razdrtemu, so morali gaziti po vedno višjem snegu. V takšnih razmerah so prehodili 120 kilometrov, zadnji del poti v neprekinjenem 13-urnem maršu, ko so skrajno utrujeni, premočeni in premraženi 30. januarja ob 7. uri zjutraj prispeli do Sajevč. Poveljnik bataljona Ivan Klobučar - Sočan je namestil dve straži (eno pri Bošnarjevi požgani domačiji, drugo v cerkvenem zvoniku), borci pa so se razporedili v 15 hiš (kolikor jih je bilo tedaj v vasi) in se greli, sušili premočeno obleko in čevlje, kjer je bilo mogoče: v kuhinjah, hlevih ali senu na hlevih. Nihče ni slutil, da se približujejo Nemci, da so zajeli borca na straži pri Bošnarjevi hiši in obkolili vas. Ko je dobra polovica borcev čakala v vrsti na kosilo pri Lenasovih, se je nenadoma začelo streljanje, ki ni trajalo več kot od deset do petnajst minut. Borci so bili presenečeni, niso bili pripravljeni na napad, zato so bile posledice hude: štirje mrtvi, 13 hudo ranjenih, dva zajeta in več kot deset pogrešanih, skupaj je bil bataljon ob tretjino moštva. Ob napadu je bil smrtno zadet tudi komandant bataljona.«

DOGODKI Kolpska in Čabrska dolina

Neusmiljeno obračunavanje z ljudmi

Za Kolpsko in Čabrsko dolino lahko upravičeno rečemo, da sta bili med vojno trpeči dolini. Italijanski fašizem je v teh dolinah neusmiljeno obračunaval z ljudmi, ki so bili kakor koli povezani s partizanskim gibanjem. Zagrizen fašist v teh krajih je bil italijanski komisar Eugenio Nauta, ki je hotel pokoriti prebivalce teh dolin in je zato nad njimi izvajal nezasišlan teror.

Tako je ljudi zapiral v ječe, mučil, ubijal, požigal vasi, ropal in odganjal ljudi v taborišče Rab in druga taborišča po Italiji. Primer fašistične surovosti je bil, ko so na zid osnovne šole v Papežih kot Kristusa razprli tri ljudi, ki so umrli mučeniške smrti. Nad Osilnico je gora, imenovana Taborska stena. V njeni votlini je bil štab Kočevskega odreda, ki so ga Italijani zaradi izdaje 24. julija 1942 brutalno uničili, saj so napad izvedli s 1500 vojaki iz treh smeri, pri tem pa uporabili topove, celo letala, tromblonske mine, mitraljeze in na koncu še metalce plamena, in to za peščico partizanov zaščitne čete odreda. Kljub temu jim ni uspelo pobiti vseh. Tudi ta vo-

jaška akcija priča o »italijanskem junaštvu«.

Nastajale so partizanske čete, ki so bile uspešne v bojih, na primer v spopadu nad Čabrom, osvoboditvi Broda na Kolpi in drugih akcijah. Vodili so jih partizanski junaki, med njimi Rudi Cvar - Zaharov, Franc Avbelj - Lojko, Valentin Butina - Tine, Alojz Rauh - Potjemkin in drugi. Prav je, da se teh dogodkov in partizanov spominjamo, da ne gredo v pozabo, saj so s krvjo zapisani v zgodovino teh krajev ob Čabranki in Kolpi in s tem v zgodovino Slovenije.

Vojko Levstik

DOGODKI ZB za vrednote NOB Straža

Spominski dan Jožice Venturini

Osnovna šola Vavta vas je po dveh letih premora v sodelovanju z ZB za vrednote NOB Straža pripravila prireditve ob dnevu spomina na partizansko učiteljico Jožico Venturini. Učenci in učitelji so se zelo potrudili in izvedli spoštljivo, sporočilno in krajanom všečno spominsko proslavo. Učiteljica Jožica Venturini je v času druge svetovne vojne na skrivaj poučevala otroke in pozitivno delovala v kraju, zato

so jo domobranci kruto umorili marca 1944. Vendar spomin nanjo in njeno delo še živi med nami, zato se je s spoštovanjem in hvaležnostjo vsako leto v marcu spominimo s polaganjem venca in cvetja. Venca v slavo njenega spomina smo položili k spominski plošči na Ravbarjevi zidnici, na kraju, kjer je bila umorjena, in k spominski plošči v avli Osnovne šole Vavta vas. **Branko Đukić**

IMELI SMO LJUDI

Anka Čeplak

V 98. letu se je 19. marca tiho poslovila Anka Čeplak, ustanovna članica Krajevnega odbora Zveze borcev Bočna. V odboru je polnih 60 let neutrudno delovala kot tajnica in blagajničarka, vse od ustanovitve leta 1948 do leta 2008. Bila je tudi zadnja interniranka zloglasnega nacističnega taborišča Auschwitz-Birkenau z območja Zgornje Savinjske doline, imela je taboriščno številko 16450.

Anka se je rodila 20. julija 1924 v številni kmečki družini na Kropi pri Bočni, kjer je skromno preživljala svoja mladostna leta. Ta mladost je bila grobo prekinjena z nemško okupacijo leta 1941. Kot svobodnomiselno dekle pri 18 letih se je med ustanovitvi mladinske organizacije v Bočni v začetku leta 1942 zapisala med udeležence upora proti okupatorju, ki se je v tistem času že uspešno razvijal v Bočni in njeni okolici. S tem je bila uvrščena na seznam okupatorja za prisilno izselitev. V drugem valu izseljevanja in pregnanstva v avgustu leta 1942 je bila z vso svojo družino odpeljana v taborišče Auschwitz. Starega očeta in njene tri brate so Nemci že prej ustrelili v Starem piskru v Celju. Po vojni in vseh grozotah taborišča se je družina brez očeta, ki je umrl v taborišču, vrnila na prazno domačijo na Kropi. Anka se je dejavno vključila v obnovo požganega kraja. Leta 1953 se je zaposlila v Krajevnem uradu Gornji Grad in tam ostala do upokojitve.

Anka je sodelovala v številnih krajevnih društvih, predvsem pa v krajevni organizaciji združenja borcev in društvu izseljencev. Neutrudno je zbirala podatke in pisala življenjepise padlih borcev in žrtev okupatorjevega nasilja za albume žrtev z območja Bočne in Gornjega Grada. Nedvomno pa je bil njen največji prispevek pri ohranjanju pisnih virov o uporu v njeni Bočni in širše v Zadreci dolini. Bila je ena ključnih pobudnikov za izid knjižnega zapisa o dogodkih in žrtvah upora proti okupatorju in tej dolini. Po odločitvi za izdajo mo-

nografije Zadrecka dolina v uporu 1941-1945 avtorja Berta Savodnika je leto in pol sodelovala pri zbiranju gradiva, preverjanju podatkov o dogodkih in žrtvah ter zbiranju potrebnega denarja za izid monografije.

Za delovanje je prejela več priznanj borčevske organizacije in zlati grb občine Gornji Grad.

Krajevna organizacija ZB Bočna

Ivan Jovan

Dolgoletni predsednik ZB NOB KO Vinska Gora Ivan Jovan se je rodil 8. maja 1927. Svoja prva leta vojne je preživljal kot dijak rudarske šole v Velenju, ki je bila tako kot vse druge šole ponemčena. V tem času se je prvič srečal s slovenskimi partizani in nanj so naredili globok vtis.

Spomladi leta 1944 ga je podobno kot številne fante v Šaleški dolini dosegel nemški vpoklic. Da bi obvaroval svoje bližnje, se je na vpoklic sprva odzval, nato pa je pobegnil iz nemške vojašnice v Celju in se vrnil v Šaleško dolino. Tu se je nekaj časa skrival v Lazah pri Velenju, nato pa se je maja leta 1944 pridružil legendarni 14. diviziji, kjer je bil kot večina fantov in mož iz Šaleške doline razporejen v Tomšičevo brigado. Med borci Tomšičeve je v naslednjih mesecih dobil spoznal partizanski način življenja in v številnih bojih, ki se jih je udeležil, je doživel vso brutalnost druge svetovne vojne. Od pomočnika mitraljezca je hitro napredoval najprej v štab bataljona in nato še v štab brigade. V začetku leta 1945 je bil v boju Štirinajste pri Razborju težko ranjen. Konec vojne je tako dočkal v partizanski bolnišnici Trška gora, ki je bila ena izmed šestih znamenitih Paučkovih skrivnih partizanskih bolnišnic na zahodnem Pohorju.

V Šaleško dolino se je Ivan Jovan vrnil šele konec maja in nekaj časa je v Topolšici ostal na zdravljenju. A posledice hudih poškodb so terjale še dolgotrajno zdravljenje v raznih zdraviliščih po Sloveniji, preden se je lahko z vso vnemo

vključil v življenje svobodne Slovenije – svobodne predvsem zato, ker so se številni možje in žene, med katerimi je bil tudi Ivan, odzvali klicu domovine, ko jih je ta najbolj potrebovala. Bil je dolgoletni predsednik KO ZB Vinska Gora. Rad je obiskoval članice in člane, urejal spomenike in bil ponosen na svojo krajevno organizacijo. Leta 2018 je položaj predsednika predal, a kljub temu je še vedno sodeloval na terenu in v upravnem odboru. Tovariš Jovan je bil neizprosno zagovornik varovanja in negovanja pridobitev in vrednot narodnoosvobodilnega boja. Ohranili ga bomo v lepem spominu!

Janja Rednjak

Stane Peček

Tovariš Stane Peček se je rodil 29. oktobra 1937 v Rovtah pri Logatcu. Med drugo svetovno vojno je zelo kruto občutil grozote vojne, saj je kot otrok moral zapustiti svojo družino, zaradi česar je imel tudi status izganca.

Po vojni se je zaradi službovanja očeta, takratnega miličnika, z dru-

žino preselil v Mokronog. Še kot mlad fant je po končani gimnaziji nadaljeval šolanje v vojaški glasbeni šoli ter se po študiju zaposlil v vojaškem orkestru v Makedoniji. Po končani obveznosti do vojske se je preselil v domače kraje, kjer je služboval v različnih službah. Pred upokojitvijo je služboval na občini Trebnje na področju kulture. Prav s tega področja je že zelo zgodaj sodeloval z vojaškimi organi in veteransko Zvezo borcev. Kot kulturnik je sodeloval skoraj na vseh borčevskih praznovah v občini Trebnje. Pripravil je tudi več razstav slik, posvečenih bojni poti Gubčeve brigade, akademskega slikarja Borisa Kobeta tako v raznih krajih po Jugoslaviji kakor tudi v sosednji Italiji. Kot je sam večkrat dejal, je Gubčeva brigada edina brigada na svetu, katere pot je ovekovečena in upodobljena na slikah, ki pa ne prikazujejo samega bojevanja, ampak lepote domovine, za kar se je par-

tizanska vojska tudi bojevala. Njemu gre vsa zahvala, da je ta zbirka pristala v mokronoški osnovni šoli.

V naši organizaciji je dejavno sodeloval in bil pobudnik številnih predlogov za zaščito in urejanje lastništva Kobetove zbirke slik Gubčeve brigade, urejanje razstav, prirejanje spominskih slovesnosti, pripravljane srečanj članov naše organizacije z borci partizanskih enot z našega območja, srečanje z bratom Jančka Mevžlja in vrnitev Blaža po 80 letih v Mokronog. Za svoje delo pri pripravi spominskih slovesnosti in delovanje v organizaciji ter podajanje zgodovinske resnice mlajšim rodovom in ohranjanje spoštljivega spomina na narodnoosvobodilni boj in gojitev partizanske pesmi je že pred več kot desetletjem dobil zlato plaketo Zveze združenj borcev NOB Slovenije in pred tremi leti še priznanje Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije ob 75. obletnici ustanovitve OF. Prejel je tudi častni znak svobode Republike Slovenije.

Tovariš Stane je bil prvi častni občan občine Mokronog - Trebelno, poleg tega še pevovodja, pisatelj, glasbenik, skratka vsestranski kulturnik te naše doline, deloval pa je tudi širše po Sloveniji. Bil je izvirna osebnost in kot takega se ga bomo vedno spominjali.

S. B.

Vojko Pohar

Vojko Pohar se je rodil v Radečah leta 1925. Končal je osemrazredno osnovno šolo v Radečah, izučil se je strojno ključavničarske obrti v Krškem in do leta 1943 je bil zaposlen v Bonačevi tovarni celuloze in papirja v Krškem.

Nemško okupacijo je doživel v domačem kraju, kjer je okupator že v decembru leta 1941 začel slovenske družine načrtno izseljevati v Nemčijo. Slovence, ki so ostali na tem območju, pa so nasilno vključevali v nemško domovinsko zvezo (Heimabund). Vsi, ki niso bili čisto »rasni«, so dobili osebne izkaznice

z oznako »Schutzengeherige« (pod posebno zaščito).

Nasilje, v katerem je Vojko živel, ga je spodbudilo, da se je spomladi leta 1943 vključil v odporiško gibanje. Vključil se je v osnovno celico OF v Radečah, ki jo je vodil Polde Kajtna. Med zavednimi in zanesljivimi Slovenci, ki so na tem območju še ostali, so za potrebe odpora zbirali denar, obleko, obutev, sanitetni material in iz tovarne papirja na skrivaj odnašali papir za partizansko tehniko in propagando.

Aprila 1944 je gestapo odkril organizacijo, aretirali in pozaprli so vse člane odbora OF, zbiralce in darovalce. V zaporih trboveljskega gestapa so jih zasliševali in s pretepanjem hoteli izsiliti, da bi odkrili širšo mrežo odporiškega gibanja na Kozjanskem. Iz Trbovelj so jetnike transportirali v celjski zapor Stari pisker, od tam pa v mariborske zapore. Že 11. junija 1944 so v Pamečah pri Slovenj Gradcu ustrelili tri zapornike iz Radeč, osem zapornikov so 16. junija 1944 ustrelili v Framu pri Mariboru, pet Radečanov je bilo julija 1944 prepeljanih v koncentracijsko taborišče Dachau. Trije iz te skupine so bili avgusta z večjim transportom prepeljani v koncentracijsko taborišče Mauthausen-Gusen in po kapitulaciji nemškega Wehrmachta in z osvoboditvijo taborišča (5. maja 1945) se je konec maja 1945 vrnil domov.

Po okrevanju – bolehal je za odprto pljučno tuberkulozo – je v Ljubljani končal srednjo tehnično strojno šolo. Zaposlil se je v tovarni papirja Radeče in deloval v sindikatu papirničarjev in strokovnem združenju papirne industrije Slovenije in Jugoslavije. Več zaporednih mandatov je bil član Okrajnega ljudskega odbora Trbovlje. Leta 1984 se je upokojil in živel z ženo v rodnih Radečah. Edini sin je zaposlen kot predavatelj na Biotehnični fakulteti v Ljubljani. Vojko Pohar je bil član Združenja zveze borcev Radeče. To organizacijo je kot predsednik vodil več kot dvajset let. Deloval je tudi v planinskem društvu in lovski družini Radeče. Za svoje delo je prejel vrsto priznanj.

Leta 2005 mu je predsednik slovenske borčevske organizacije, tovariš Janez Stanovnik, podelil častno srebrno listino ZB za vrednote NOB Slovenije.

Zveza borcev Radeče

VABILA

Janče 2022

V organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje bo v nedeljo, 29. maja, ob 11. uri proslava ob 80. obletnici bitke II. grupe odredov na Jančah.

Osvoboditev Vrhnike

Združenje borcev za vrednote NOB Vrhnika v sodelovanju z občino Vrhnika in Zavodom Ivana Cankarja za kulturo, šport in turizem Vrhnika vabi na proslavo ob 77. obletnici osvoboditve Vrhnike izpod nacifašističnega okupatorja in 100. obletnici rojstva partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha.

Proslava s kulturnim programom bo v petek, 6. maja 2022, ob 20. uri,

v telovadnici Osnovne šole Antona Martina Slomška, Pod Hruševco 33, Vrhnika. Slavnostni govornik bo zgodovinar dr. Martin Premk.

V kulturnem programu bo nastopil Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič.

Pred proslavo bodo ob 17. uri predstavniki občine Vrhnika in Združenja borcev za vrednote NOB Vrhnika položili venec k spomeniku padlim med narodnoosvobodilnim bojem na Drči.

Literarni in glasbeni večer

Združenje borcev za vrednote NOB Celje, Mestna četrt Dolgo polje in Mestna četrt Nova vas Celje vabi

jo na literarni in glasbeni kulturni večer poezije in pesmi upora slovenskega naroda Samo en cvet, en češnjev cvet.

Pridite v dvorano MČ Nova vas v sredo, 27. aprila 2022, ob 18. uri. Počastili bomo 27. april, dan Osvobodilne fronte, in 100. obletnico rojstva našega pesnika Karla Destovnika - Kajuha.

V kulturnem programu bodo sodelovali recitatorji Sonja Mlejnik, Lada Ščurek, Srečko Centrih in Svit Stisovič, harmonikar Nik Stopinšek in pevci Moškega pevskega zbora Pod gradom z zborovodjo Robertom Voduškom. Moderator in povezovalc programa bo Ivan Janez Domitrovič.

Veselimo se druženja dobrih ljudi s plemenito slovensko besedo in ubrano pesmijo pevskega zbora in harmonike.

PESMI

Granata

Mrzla si kot smrtne roke,
ko te stavim skrbno v top,
kmalu pa se boš ogrela
in vrnila zob za zob,
Nemcem boš skopala grob.

Glas tvoj strašni naj oznani
smrt sovražniku povsod,
da svoboden bo z nami
živel srečno še naš rod.

Emil Jejčič, Slovensko pesništvo
upora

Krvavo seme

Izjokali smo že vse svoje solze,
že dolgo se nič več ne solzimo,
nam skrčilo gorje v pesti je roke
in nemi v odprte grobe strmimo.

Obupana duša v grob nam ječi:
»Zakaj si nam, zemlja, tovariše vzela?«
»Kri njih je seme«, nam gruda golči,
»iz nje vam svoboda skor' bo zacvela.«

Drago Pahor marec 1944
v Dolenjskih Toplicah

SPOROČILA *Predsednik Republike Slovenije*

Narodni dom spet v slovenskih rokah

28. marca 2022 se je z uradnim prenosom lastništva končal postopek, ki se je začel s podpisom dokumenta o vrnitvi Narodnega doma slovenski skupnosti v Trstu ob najinem srečanju s predsednikom in prijateljem Mattarello 13. julija 2020, ob 100. obletnici fašističnega požiga doma. O tej možnosti sva se

s predsednikom Mattarello prvič uradno pogovarjala jeseni 2019, ob robu mednarodne konference v Atenah. Da je vse skupaj uspelo, vključno z uradnim prenosom lastništva, greo izrazi moje hvaležnosti obema voditeljema krovnih organizacij Slovencev v Italiji Kseniji Dobrili in Walterju Bandlju, pa

senatorki Tatjani Rojc, veleposlaniku Tomažu Kunstlju in generalnemu konzulu Vojku Volku ter vsem vztrajnim Slovcem in Italijanom vseh generacij, ki so verjeli in verjamejo v pravičnost, dobrososedstvo, prijateljstvo in sožitje v evropskem duhu.

UPRS, fotoBoBO

Narodni dom v Trstu spet v rokah Slovencev

SPOROČILA *Podpora novinarkam in novinarjem*

Pravica do poštenega podajanja informacij

Spoštovane novinarki in novinarji, vsi, ki ste zaposleni v javnih medijih!

Tokrat besede podpore nekaj več kot 4400 članov Zveze združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana, ki so jih njihovi delegati sprejeli na redni letni skupščini 30. marca 2022, veljajo zaposlenim na javni in ne državni TV Slovenija, pa tudi na javnem in ne državnem Radiu Slovenija. Zakaj? Zato, ker naši trenutni oblastniki ne ločijo med javnim in državnim in dan za dnem spodkopajo vse, česar jim do zdaj še ni uspelo uničiti. Tudi boj za neodvisno STA še ni končan.

Bliža se 27. april, dan ustanovitve OF, ki je večino slovenskega naro-

da združila in poenotila v boju proti nacifašizmu in ga popeljala do zmage in osvoboditve 9. maja 1945. Enotni smo bili tudi ob osamosvojitvi leta 1991. Pozneje pa se je začel razkol, ki ni bil še nikoli po drugi svetovni vojni tako globok, kakor je danes. In zakaj? Zato, ker se nekateri kar naprej vračajo v preteklost, provocirajo, izzivajo in v obdobjih, ko so na oblasti, mislijo, da lahko počnejo kar vsepovprek. Večini Slovencev, tudi zaposlenim na javni RTV Slovenija in javni STA, jemljejo vse, kar je za demokratično družbo pomembno, tudi pravico do poštenega in korektnega podajanja informacij, mnenj in stališč novinark in novinarjev javne RTV Slovenija in

njihovih gostov. Ne bomo ponavljali vseh v tem obdobju zapisanih mnenj in kritik o njihovem početju. Enotni smo v obsodbi sleherne njihove nepoštene poteze, pa kjer koli so jo že naredili. Prav zadnje dni smo priče njihovem hitenju tudi na drugih področjih. Naša podpora pa vam, spoštovani zaposleni v javnih medijih, novinarki in novinarji, ne bo samo enkratna. Naša podpora in želja, da imamo pri nas res javne medije, medije za ljudi, se bosta odrazili tudi na volitvah in pozneje v sodelovanju s sorodnimi organizacijami civilne družbe.

Julijana Žibert,
predsednica ZB NOB Ljubljana

VABILA

Dan OF

27. aprila bo minilo dve leti, odkar smo se zadnjič množično zbrali pri Grobnici narodnih herojev in pri spomeniku ustanovitve OF ob Vidmarjevi vili v Rožni dolini. Spet se bomo lahko množično zbrali **v sredo, 27. aprila 2022, ob 9. uri pri**

Grobnici narodnih herojev in ob 10. uri pri spomeniku ustanovitve OF v Rožni dolini.

Vabimo vas, da se obeh slovesnosti udeležite in o tem obvestite tudi svoje članstvo.

Tovariški pozdrav!

V petek, 6. maja, se bomo množično vrnili tudi na Orle. Prireditev bo ob 11. uri pri spomeniku padlim borcem na Orlah.

Uradno vabilo sledi, prav tako navodila za prijave za avtobusni prevoz.

Udin boršt 2022

Združenje borcev za vrednote NOB Kranj (ZB NOB Kranj) in krajevni organizaciji borcev za vrednote (KOB-ZV NOB) Duplje in Kokrica ter Svet KS Kokrica vabijo na tradicionalni pohod po gozdnih cestah, poteh in stezah krajinskega parka Udin boršt pod imenom 29. POHOD PRIJATELJSTVA IN SPOMINA – UDIN

BORŠT 2022, ki bo potekal v sredo, 27. aprila, od 8. ure dalje, sklepna proslava pa bo ob 12. uri na prireditvenem prostoru pred trgovskim centrom podjetja Mercator na Kokrici.

V kulturnem programu, ki ga bo povezovala Ana Pavlovski, bodo sodelovali Trio bratje Jemc in

učenci osnovne šole dr. Franceta Prešerna – podružnice Kokrica pod vodstvom mentorice Brigite Fojkar.

Pozdravna nagovora bosta imela predsednik Sveta KS Kokrica Domen Hvala in predsednik ZB NOB Kranj Božo Jožef Janež. Slavnostni govornik bo župan mestne občine Kranj Matjaž Rakovec.

VABILA

Spominska slovesnost na Poljani

Združenje borcev za vrednote NOB Meziške doline in ZB NOB Slovenije ob 77. obletnici zmage nad nacifašizmom vabita v soboto, 14. maja 2022, ob 11. uri na spominsko slovesnost na Poljani pri spomeniku Svobodi in miru. Prireditev bo posvečena 77. obletnici zadnjih bojev v drugi svetovni vojni na slovenskih in evropskih tleh. Slavnostni govornik na prireditvi bo predsednik ZB NOB Slovenije Marijan Križman.

Zaradi koronavirusne epidemije nam razmere pred dvema letoma niso dopuščale, da bi slovesno proslavili častitljivo 75. obletnico zadnjih bojev in 75. obletnico svobode. Zato želimo, da se letos na

Poljani srečamo v čim večjem številu in da ob prisotnosti Garde Slovenske vojske s položitvijo vencev skupaj počastimo spomin na vse padle borce, umrle v taboriščih, ukradene otroke in druge žrtve vojne nasilja, obenem pa obudimo spomin na zadnje boje zmagovite partizanske vojske.

Spominske slovesnosti se bodo letos udeležile tudi delegacije borčevskih organizacij iz nekdanjih jugoslovanskih republik.

V kulturnem programu bodo sodelovali Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta in dijaki Gimnazije Ravne na Koroškem. **Stanislav Ovnič**

Pohod v spomin na heroja Redelonghija

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB v Kobaridu vabi na pohod v spomin na Marka Redelonghija - Bojana, narodnega heroja iz Slovenske Benečije.

Pohod bodo po dvoletnem premoru zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni znova organizirali v nedeljo, 8. maja 2022. Start bo ob 7.30 v vasi Stupica v Italiji, zatem se bo pohod nadaljeval čez Predolino do Podbele v Breginjskem kotu, kjer bo krajši postanek. Pohodniki bodo nato nadaljevali pot do pokopališča v Sedlu, kjer bo ob Markovem grobu krajša sloves-

nost. V zadnjem delu pohoda se bodo udeleženci podali na Brdce nad Breginjem, kjer se je končala življenjska pot Marka Redelonghija, ki se je rodil 24. aprila 1912 v vasi Zapotok (občina Podbosesec) v Benečiji.

Slavnostni govornik na Brdcah bo član KO ZB Kobarid Vladimir Uršič. Sledilo bo družabno srečanje pri gasilskem domu v Breginju. Informacije o pohodu dobite pri predsedniku kobariške borčevske organizacije Vojku Hobiču (040 234 051).

Vojko Hobič

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

OBČINA RADLJE OB DRAVI

ZDRUŽENJE BORCEV ZA
VREDNOTE NOB
KRAJEVNA ORGANIZACIJA
RADLJE OB DRAVI

VABILO

V okviru praznika Krajevne skupnosti Radlje ob Dravi in ob počastitvi dneva upora proti okupatorju ter spomina na žrtve Lackovega odreda, ki so dali življenje za svobodo

vas vabimo na slovesno prireditev, ki bo v sredo, 27. aprila 2022, ob 11. uri pri spomeniku na Županku nad Radljami.

Program prireditve:

- Kratek koncert Mestnega pihalnega orkestra Radlje ob Dravi.
- Kulturni program.
- Slavnostni nagovor predsednika Združenja borcev za vrednote NOB Radlje ob Dravi.

Po končani slavnostni prireditvi bo voden ogled razstave „Partizanska saniteta na Koroškem“ in ogled dokumentarnega filma o Paučkovih partizanskih bolnišnicah. Ogled razstave bo vodila Alenka Verdinek, kustosinja iz Koroškega pokrajinskega muzeja, Muzej Radlje ob Dravi.

Prisrčno vabljeni!

mag. Alan BUKOVNIK I.r.
Župan Občine Radlje ob Dravi

Silva BLAZNIK I.r.
Predsednica ZB za vrednote
NOB KO Radlje ob Dravi

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. maja 2022. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 76. številke časopisa Svobodna beseda

- Zofija Šuligoj**, Stantetova ulica 19, 3320 Velenje
- Slavko Vertovšek**, Ljubljanska c. 30A, 1295 Ivančna Gorica
- Edi Rakovec**, Hočevoje 54, 1301 Krka

Rešitve križanke:

ŠPORTNI DAN, KAFETERIJA, VRAT, AARAU, ETRUSK, NK, RI, RIT, ATI, ZO, TIRO, TISKARNA SLOVENIJ, ODPOSLANKA, NJIVA, BROŠA, VSAD, OS, KZ, AIL, NI, KROVSTVO, KJ, ŠANSA, OTVA, OČKA, DI, NH, OŽAR, VARŠČINA, AAK, IKE, ENOJAJČNA DVOJČKA, CIPER, ENAJSTA, OL.

Geslo: PARTIZANSKA TISKARNA SLOVENIJA

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: Aljaž Verhovnik (predsednik) dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

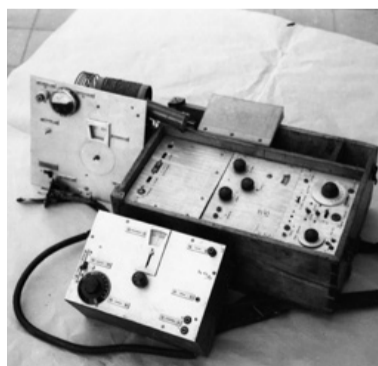
Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

		RIMSKI DRŽAVNIK IN FILOZOF NA DVORU TEODERIK V ELIKEGA	ZAČETEK GESLA	BUKOV PLOD	NEPRI-STEN, APOKRI-FEN SPIS	ZNAK ZA NATRIJ	KONEC GESLA	TNALO, KLADA	DOVOLJE-NJE ZA PREHOD MEJE, VIZUM	METULJ Z NAVIDEZ-NIMI OČESI NA KRILIH
BOŽANSKO BITJE										
PRIPIRAVA ZA OSIPANJE										
EVROPSKA DENARNA ENOTA						ZELENICA				
TINE OREL				PROŽNA SNOV IZ MOČNIH UMETNIH VLAKEN						
OPEKA										
SVOBODNA BESEDA	POSLANKA SOCIALNIH DEMOKRATOV HOT	PASTIR OVNOV	NAJSEVERNEJŠI IN NAJVEČJI OD GRŠKIH JONSKIH OTOKOV	DELAVEC, KI APRETIRA	ZIBLJAJ KJER JE ... JE TUDI OGENJ				OBRAT ZA PROIZVODNJO CEMENTA	SLOVENSKI SLIKAR (LOJZE)
MOKROTA			POZDRAV OB SLOVESJU						CARL SAGAN GOZD, HOSTA, SUMA	
			JAJČNIK							
PRIPADNIK EVRO PIDSKE RASE					ALŽIRSKI BOBENČEK FRANC. DEPARTMA (IZ: RANT)			RASTLINA TELOH, SLEPICA		
STROKOVNJAK ZA INFORMATIKO						BOGDAN NOVAK		GLOBOKA NEZAVEST VODNE ŽIVALI S ŠKARJAMI		
RAFAEL AJLEC			FLISER EDVIN VISOKO TROPSKO DREVO		KLOBUK S ŠIROKIMI KRAJCI IZ KALABRIJE					
POSEBNA GOVORICA TATOV, ARGO					ŽIVINSKI ZAJEDAVEC	RAFAEL NADAL HRVAŠKI DIRIGENT (DRAGO)		AFRIŠKA NALEZ-LJIVA BOLEZEN ŽIVALI		
SVOBODNA BESEDA	DIM, KI NASTANE PRI SMOJENJU	VREZ, ZAREZA					VEČANJE	KARL ALPIGER PREČNI TRAMIČ V KOZOLCU		STONE LAPAJNE PRIPADNIK KVADOV
POŽELNJE			STIK PLOSKEV JAPANABI RALKA BISEROV							NIZOZEMSKA JADRNIKA (IZ ČRK: AKA)
NAŠA PEVKA KEUC				LINO LEGIŠA		EGIPČANSKI BOG SONCA		NEUGODNI OBCUTEK PRED NAPADOM MIGRENE		
				LUIGI ZAMPA		NIKOLAJ ERDMAN				
SAMOST								ODPRTA POŠKODBA		
KAR PODPIRA KAKO TRDITEV					DOHODEK OD LASTNIŠTVA NEPREMIČNIN			HRVAŠKI SKLADATELJ (KRSTO)		

UTRINKI

Še pomnite

- 2. aprila 1944** je v Glavni štab NOV in PO Slovenije prišla sovjetska vojna misija.
- 2. aprila 1945** se je Artilerija 7. korpusa preoblikovala v 1. slovensko artilerijsko brigado.
- 5. aprila 1942** je prenehal delovati radio Kričac, saj so

Radijska postaja Kričac

italijanski okupatorji pobrali vse radijske sprejemnike.

6. aprila 1941 je nacistična Nemčija s svojimi zavezniki napadla Jugoslavijo in Grčijo. Vojna v Jugoslaviji se je začela brez napovedi z letalskim napadom na Beograd.

- 9. aprila 1940** je nacistična Nemčija napadla Dansko in Norveško. Z napadom so si nacisti želeli zagotoviti dostop do severnega Atlantika in neoviran prevoz železove rude iz Švedske. Boji na Norveškem so trajali do junija 1940.
- 10. aprila 1944** je Rdeča armada po hudih bojih osvobodila pristaniško mesto Odesa.
- 18. aprila 1942** je šestnajst ameriških lahkih bombnikov bombardiralo Tokio. V napadu je bila povzročena majhna vojaška škoda, velik pa je bil politični odmev na Japonskem in po svetu.
- 19. aprila 1943** se je začela vstaja v judovskem getu v Varšavi. Po enem mesecu bojov so nacisti kravo zatrli vstajo, ki ni imela možnosti za zmago.
- 20. aprila 1944** so pripadniki Slovenskega domobranstva na rojstni dan Adolfa Hitlerja prisegli nacistični Nemčiji. Glavna prisega je bila na Plečnikovem stadionu v Ljubljani, kjer so bili prisotni general SS Erwin

Rösener, predsednik pokrajinske uprave Lev Rupnik in knezoškof Gregorij Rožman, druge domobranske enote so prisegle v svojih vojašnicah. domobranska prisega.jpg Domobranska prisega objavljena v časopisu Slovenec

22. aprila 1943 je v Vrhovni štab NOV in PO Jugoslavije prišla prva skupina zavezniških opazovalcev, ki so s padalom skočili na Krbavsko polje v Bosni.

23. aprila 1944 so partizan-

Josip Broz Tito

ski diverzanti Vojkove brigade požgali veliko nemško skladišče bencina v Postojnski jami.

26. aprila 1943 so italijanske sile obkolile Gradnikovo brigado na planini Golobar nad Kobari-dom. V preboju je padlo 42 partizanov in partizank.

27. aprila 1945 je vrhovni poveljnik Jugoslovanske armade, maršal Josip Broz - Tito, izdal ukaz 4. armadi, da obide nemške sile pri Reki in skupaj z 9. korpusom prodre v Trst in do

reke Soče.

28. aprila 1945 so italijanski odporniki ustrelili fašističnega diktatorja Benita Mussolinija, njegovo truplo pa skupaj s trupli njegovih sodelavcev javno obesili.

29. aprila 1945 je ameriška vojska osvobodila koncentracijsko taborišče Dachau. Takoj po osvoboditvi je ameriška vojska ustrelila stražarje in pripadnike SS v taborišču, del stražarjev pa so ubili taboriščniki sami.

Nekdanje nacistično koncentracijsko taborišče Dachau je spremenjeno v muzej